ERF GOED DEAL

KERNKAARTENBUNDEL

ERFGOED ALS VASTE WAARDE VOOR DE TOEKOMST | Overzicht projecten 2019-2025

VOORWOORD

Voor u ligt de laatste update van de kernkaartenbundel binnen de looptijd van de Erfgoed Deal. Het programma is aan het eind van 2025 afgelopen. In deze publicatie zijn de projecten uit de negende aanvraagronde van de Erfgoed Deal (september 2025) toegevoegd. Daarmee komt het totaal aantal ondersteunde projecten op 59. Via deze 59 projecten wordt de kracht die erfgoed in zich heeft om onder andere een verbindende rol te spelen en de ruimtelijke kwaliteit van ontwikkelingen te vergroten, steeds duidelijker zichtbaar.

Het aantal projecten dat helemaal is afgerond, neemt gestaag toe. De resultaten worden daardoor steeds duidelijker en kunnen als bruikbare informatie ingezet worden op talloze locaties. In het laatste jaar van de Erfgoed Deal hebben we ook bewust ingezet op het laten zien van concrete resultaten. De lessen die we daaruit kunnen trekken, zowel in positieve zin als met kritische reflectie, hebben we immers hard nodig om overal erfgoedinclusief te kunnen werken. In een aantal gevallen gaat het om innovatieve 'pioniersprojecten' waar soms ook dingen anders lopen dan van tevoren was uitgedacht en aanpassingen zijn gedaan. Misschien kunnen we daar wel het meeste van leren.

De kernkaartenbundel vormt een belangrijke basis voor onze kennisdeling en -borging en een groeiende bron van inspiratie voor andere projecten. De kernkaarten zijn opgesteld door de projecten zelf, in samenwerking met het programmabureau. Dit is dus een tussenstand, een werkdocument. Niet alle projecten zijn even ver. In één oogopslag is te zien wat het project inhoudt, welke doelen zijn bereikt, welke middelen zijn uitgegeven en wat voor producten eruit zijn voortgekomen. Vaak zijn deze producten, in de vorm van websites, podcasts of tijdschriften, online te vinden. Projecten kunnen hiermee doorlopend gevolgd worden en contactpersonen staan weergegeven voor het geval men aanvullende informatie over een project wil opvragen. Dit bevordert de directe kennisuitwisseling. Waar zijn we inmiddels met de bundel? Het gaat hier weer om een tussenstand, want een aanzienlijk deel van de projecten is nog in uitvoering. Ook deze kernkaartenbundel is weer het resultaat van *Work in progress* dus!

Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat in een tijd waarin veel gesproken wordt over de impact van veranderingen in ons land en het effect daarvan op de (directe) leefomgeving van inwoners en bezoekers, het erfgoedveld een nog belangrijkere rol kan spelen. Hoe dit kan laat de Erfgoed Deal al zien. Kern is dat erfgoedinclusief en interdisciplinair werken (met de bereidheid om écht samen te werken met andere beleidsterreinen) bepalend is voor het succes van de projecten. Het leidt tot betere plannen, inbedding in de plaatselijke cultuur, regionale context, meer betrokkenheid van bewoners en maatschappelijke organisaties met als eindresultaat: mindere gedoe achteraf maar vooral een mooier dorp, stad of gebied.

De lessen uit de Erfgoed Deal landen in "Erfgoed in Leefomgeving" en met alle grote opgaven van de komende jaren hebben alle mensen die aan en in het ruimtelijk domein werken één belangrijke taak: samen te blijven werken aan het belang van het versterken van de rol van erfgoed in de maatschappij en daarmee bij te dragen aan veel kwaliteitsverbeteringen en uiteindelijk een mooier Nederland! De 59 projecten van de Erfgoed Deal zijn hiervan in ieder geval prachtige voorbeelden waarvan het veld nog jaren profijt van zal hebben en andere initiatiefnemers geïnspireerd zullen raken.

Namens de stuurgroep Erfgoed Deal

Voorzitter Mirjam Wulfse

> INHOUDSOPGAVE

Alle informatie over de projecten en de Erfgoed Deal staat op de **kennisbank van de RCE**.

INHOUD

Transitie: Landbouw en Natuur 4
> Amsterdam Wetlands 5
> Nieuw Drassig Land 6
> Belevenisboerderij Schieveen 7
> Greppelland Fryslân 8
> Middag-Humsterland 9
> Pionieren in de Peel 10
> Ringwalburg Burgh-Haamstede 11
> Oldambt-Nijambt, Nieuw leven op oude erven 12

Transitie: Energie en Economie 13
> Forteiland Pampus 14
> Meester van der Heijdengroeve 15
> Waddenkust K(l)eigoed! 16
> Kademuren Amsterdam 17
> Du MOment des Monuments 18
> Molenaarserf Hemmes 19
> Proeftuin Opgewekt 20
> Slotkwartier Egmond aan den Hoef 21
> Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad 22
> Elektriciteitshuisjes Utrechtse Binnenstad 23
> ENCI Energie- & Waterhub Maastricht 24
> Paal Getijdenhaventje 25

Transitie: Wonen en Mobiliteit 26
> Stinspark Zwolle 27
> Scholen Nieuwegein 28
> Renaissance Velperweg Arnhem 29
> Stadshaven Maassluis 30
> Stijlicoon Nagele 31
> Buurtbakens Haarlem 32
> Sluiskwartier Deventer 33
> Hart van Oosterhout 34
> Rode Buurt Zaanstad 35
> Kazernekwartier Venlo 36
> Historische Verbindingen Landgoed Eyckenlust 37
> Archeologie in Rijnenburg 38
> Di Boneiru, Pa Boneiru 39
> Buurtschap Hooge Hunze 40
> Swaen Curaçao 41
> Almeleau 42

Transitie: Water en Bodem 43
> Kasteelpark Weert 44
> VONDST 45
> Hoornwerk Grebbedijk 46
> Zitterd Climate Proof 47
> Klimaatrobuuste Buitenplaatsen 48
> Watermolenlandschappen 49
> Nieuwe Waterwerken Zoutkamp 50
> Beken & Bleken van Losser 51
> Linielandschap Waaldijk 52
> Awa pa Kòrsou - Water voor Curaçao 53
> Klimaatbestendige Leidse Binnenstad 54
> Schans-Buitenwacht Kampen 55
> Archeologie Singelpark Oldenzaal 56
> Artis: Ruimte voor Water in de Stad 57
> Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen 58
> Waterharmonica Noorderbos Tilburg 59
> Landschapszone Almere Stichtsekant 60
> Land van Heren van Herlaar 61

Voorheen: Ondersteunende lijnen 62
> Een Nieuwe Tijd! 63
> Wijkaanpak De Pas 64
> Campagne ONGEZOUTEN (IJsselmeer) 65
> CEPRO 66
> Erfgoed Sterren 67

Leeromgeving 68

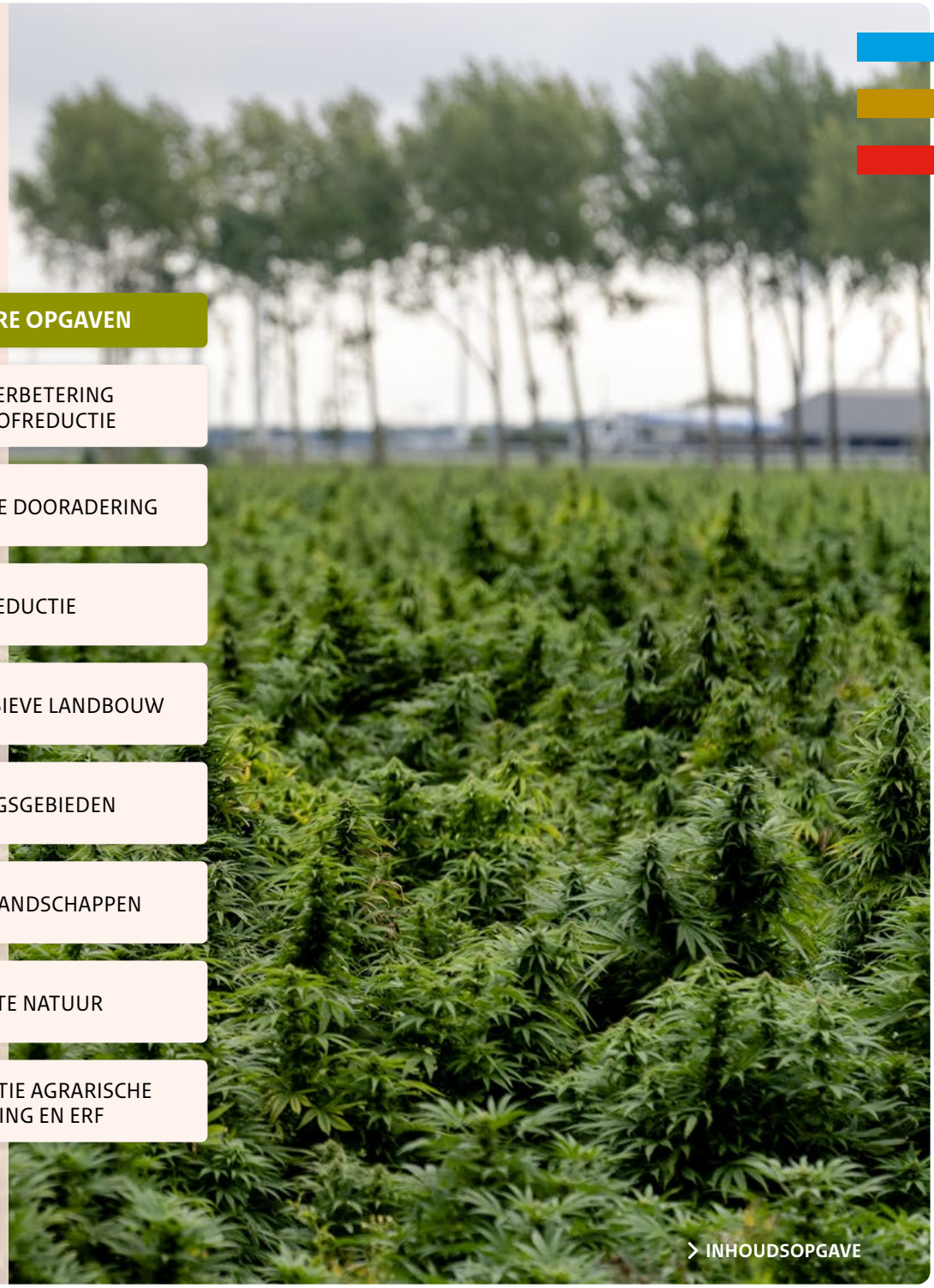
Afronding Erfgoed Deal 69

Transitie: Landbouw en Natuur

Ons landelijk gebied staat onder druk. Er zijn maatregelen nodig om het landelijk gebied leefbaar, gezond, aantrekkelijk en toekomstbestendig te ontwikkelen. Dat vraagt om keuzes en slimme combinaties. Ook in de toekomst willen we een gezond en veilig landelijk gebied, waar voedsel geproduceerd wordt, waar prettig gewoond kan worden en waar de natuur de ruimte krijgt met als uitkomst een herkenbaar en aantrekkelijk landschap en vitale gemeenschappen. Tegelijkertijd is het landelijk gebied niet een optelsom van technische oplossingen. Een integrale blik is meer dan nodig. Dat erfgoed een belangrijke bijdrage kan leveren is evident: het verleden biedt houvast en zorgt ervoor dat mensen zich blijven herkennen in de gebieden waar zij wonen, werken en recreëren. Het gaat bijvoorbeeld om het herstel van historische landschapselementen en verkavelingspatronen, groenblauwe dooradering of de herbestemming van monumentale boerderijen.

PRIORITAIRE OPGAVEN

- NATUURVERBETERING EN STIKSTOFREDUCTIE
- GROENBLAUWE DOORADERING
- CO^2-REDUCTIE
- NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW
- OVERGANGSGEBIEDEN
- VEENWEIDELANDSCHAPPEN
- ROBUUSTE NATUUR
- TRANSFORMATIE AGRARISCHE BEBOUWING EN ERF

De op dit veld geteelde hennep wordt gebruikt om spaanplaten van te maken. Boeren zijn op zoek naar nieuwe gewassen, bijvoorbeeld voor de productie van duurzame bouwmaterialen.

FOTO: ANP, SANDER KONING

> INHOUDSOPGAVE

LANDBOUW EN NATUUR

Amsterdam Wetlands

Amsterdam Wetlands beoogt oude waarden een plek te geven in de leefomgeving van de toekomst. Onder meer in Waterland-Oost. Op basis van het Perspectief en Uitvoeringsagenda Waterland-Oost uit 2019 worden natuurherstelmaatregelen en kwaliteitsverbeteringen bepaald en uitgewerkt voor algemene vernatting en specifieke maatregelen per deelgebied, tegen bodemdaling en voor verbeteren van natuurwaarden, zowel binnendijks als buitendijks.

FINANCIERING

€ 1.200.000 totaal
€ 570.000 Erfgoed Deal
€ 630.000 cofinanciering

TIJDPAD

PROJECT AFGEROND

In 2023 zijn drie gebieden ‘De Peereboom’, ‘Opperwoud’ en ‘De Munt’ heringericht o.b.v. oude verkaveling en verbonden met het buitendijkse stukje ‘De Nes’. Onder de dijk komt een vismigratieduiker.

PRODUCTEN + MEDIA

- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Webinar Wat kun je als IBP VP-gebied met de Erfgoed Deal?
- Over Waterland op de website van Staatsbosbeheer
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1
- Projectpagina gebiedsproces Waterland-Oost

AMSTERDAM WETLANDS

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Water van goede kwaliteit is een voorwaarde voor natuur, landbouw en andere functies. Analyses van de huidige situatie en historische gegevens van bodem, water, flora en fauna en van recreatieve en landschappelijke waarden leverden een set kaartbeelden op. Deze zijn gecombineerd met praktische kennis over weidevogels en landschap. Gevoegd bij een hydrologische onderbouwing van het gebiedswater en de resultaten uit expertateliers (met 140 deelnemers) heeft dit inzicht gegeven in de manier waarop opgaven voor klimaat, natuur, landbouw, cultuurhistorie en recreatie kunnen worden gekoppeld.

PARTNERS + SAMENWERKING

- IBP Vitaal Platteland
- Provincie Noord-Holland
- Amsterdam Wetlands:
  - Staatsbosbeheer (uitvoerder)
  - Natuurmonumenten
  - Recreatie Noord-Holland

CONTACT

Vera Geelen
Chris Lansink

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Nieuw Drassig Land

Polder Nijbroek – dat 'nieuw drassig land' betekent – wordt klimaatrobuust gemaakt door samen met Nijbroekers te werken aan een alternatieve inrichting van het landschap. De aanpak van het cultuurhistorisch waardevolle gemaal Baron van der Feltz wordt gecombineerd met een slimmer waterbeheer. De unieke middeleeuwse polderstructuur van Nijbroek biedt oplossingen hiervoor: klimaatadaptatie krijgt op lokale, eigen wijze vorm.

NIEUW DRASSIG LAND

CONTACT

Paulien Dekker

FINANCIERING

€ 1.586.000 totaal
€ 753.000 Erfgoed Deal
€ 833.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Bekijk de themavideo over dit project
- Interactieve kaart projectwebsite water, erfgoed en landschap.
- Artikel over het waarom van de wateropgave
- Artikel RO magazine
- Nieuwsbrief Nijbroek
- Onderzoek historisch hakhoutbos
- Trailer documentaire Nieuw Drassig Land
- Informatiefolder Gemaal Terwolde
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 3

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Plan is ontstaan vanuit de uitbreidingsopgave (capaciteit verhogen) van het elektrisch gemaal. Vanuit het object is men gebiedsgericht gaan denken: er is een nieuw samenspel nodig in het watersysteem, van polderslootje tot gemaal. We leren hoe de (inter)nationale klimaatopgave lokaal vorm krijgt. Het project laat zien hoe boeren, burgers en overheden gezamenlijk tot oplossingen komen, met (cultuurhistorische) waarden als verbindende rode draad. Deze waarden zijn sleutel tot samenwerking én tot integrale kwaliteit; we zoeken naar meerwaarde voor meer dan de wateropgave. Deze integrale, lokale manier van samenwerken vraagt om nieuwe (ontwerp)methodes, waar we in dit project mee experimenteren.

TIJDPAD

In ontwerpateliers met Nijbroekers, gebiedspartijen en landschaps- water- en erfgoedexperts is lokaal maatwerk ontworpen voor klimaatadaptatie. De werkzaamheden a/h elektrisch gemaal zijn in uitvoering. Binnenkort start de restauratie van het voormalige stoomgemaal. De 1e gemetselde duiker is gerestaureerd evenals een monumentaal bruggetje. Vele deelprojecten worden nog verder uitgewerkt in overleg met grond-eigenaren en omwonenden. Ook is er een actieve vrijwilligersgroep.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Waterschap Vallei en Veluwe
- Gemeente Voorst
- Provincie Gelderland
- Coöperatie Polder Nijbroek

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Belevenisboerderij Schieveen

De bestaande succesvolle Belevenisboerderij Schieveen aan de Rotterdamse stadsrand groeit uit tot een voorbeeld van een natuur- en erfgoedinclusieve publieksboerderij. Boer Oosthoek heeft zijn bedrijfsvoering verder verduurzaamd. De historische boerderij op het erf is gerestaureerd en herbestemd, met functies op het gebied van korte ketens en natuurinclusieve landbouw. Op het erf zijn historische elementen teruggebracht. Het project sluit zo aan bij de natuurinclusieve en erfgoed- en landschapsinclusieve ambities van de gemeente en Natuurmonumenten om de ruimtelijke kwaliteit van het Rotterdamse platteland te versterken.

BELEVENISBOERDERIJ SCHIEVEEN

FINANCIERING

€	655.000	totaal
€	311.000	Erfgoed Deal
€	344.000	cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- www.rotterdamdeboerop.site
- Animatie Rotterdam de boer op!
- Gemeente Rotterdam
- www.polderpad.nl
- www.belevenisboerderij.nl
- www.natuurmonumenten.nl
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5
- Erfgoedroute Natuurmonumenten

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Stedelijke landschappen zijn van groot belang voor het vestigingsklimaat en de leefkwaliteit van grote steden; tegelijkertijd staan deze landschappen onder enorme druk (verstedelijking, milieuproblemen, duurzaamheidsvraagstukken, sociaal-economische problematiek buitengebied). Ruimtelijke transitievraagstukken zijn daarom juist in stedelijke landschappen extra urgent en vragen juist hier om een integrale aanpak. Belevenisboerderij Schieveen is een aansprekend voorbeeld van zo’n integrale aanpak. Vergelijkbare publieksboerderijen rond Rotterdam en andere grote steden kunnen leren van de ervaringen die in dit project worden opgedaan.

TIJDPAD

- **2022**: Overdracht locatie naar Natuurmonumenten
- **2023**: Ontwerp gereed en benodigde vergunningen verkregen
- **2024**: Start uitvoering en opening uitbreiding speelnatuur
- **2025**: Opening vernieuwde Belevenisboerderij met boerderijwinkel

CONTACT

Bob Hartog
Claudia van Holsteijn

Gemeente Rotterdam

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Rotterdam
- Nationale Postcode Loterij
- Rotterdam de boer op!
- Natuurmonumenten
- Agrarier M.A. Oosthoek

Uitvoerders

- Gemeente Rotterdam
- Natuurmonumenten

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Greppelland Fryslân

Greppelland is waardevol erfgoed binnen het agrarisch cultuurlandschap maar is een blinde vlek waardoor het in rap tempo verdwijnt. Er is nu een nieuw perspectief omdat het goed is voor flora en fauna (waaronder weidevogels), klimaatadaptatie en CO-2 reductie. Ruim 206 hectare greppelland wordt hiervoor i.s.m. boeren hersteld of behouden in de gebiedsontwikkelingen Aldeboarn-De Deelen en Baarderadiel.

FOTO: SIMON DE WINTER - NATUURMONUMENTEN

CONTACT

Kees van Stralen
Lenneke Büller

FINANCIERING

€ 818.000 totaal
€ 353.000 Erfgoed Deal
€ 465.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Bewustwording van de cultuur-historische waarden van greppelland
2. Kennis van de meerwaarde en kansen van greppelland voor actuele opgaven
3. Methodiek om behoud en herstel ook financieel in de agrarische bedrijfsvoering mogelijk te maken
4. Samenwerking met overheden en agrarische collectieven binnen gebiedsontwikkelingen
5. 206 Hectare Greppelland behouden of hersteld

GREPPELLAND FRYSLÂN

provinsje fryslân
provincie fryslân

WETTERSKIP FRYSLÂN

Gemeente Leeuwarden

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Fryslân
- Wetterskip Fryslân
- Gemeente Leeuwarden

Uitvoerders

- Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân i.s.m. projectorganisaties gebiedsontwikkelingen, agrarische collectieven It Lege Midden en Westergo, Landschapsbeheer Friesland en individuele agrariërs.

TIJDPAD

2023-2024

- Subsidiebeschikkingen voor behoud aan eigenaren greppelland en het vestigen van kwalitatieve verplichtingen
- Subsidiebeschikkingen voor herstel greppelland aan agrarisce collectieven en Landschapsbeheer Friesland

2024-2026

- Ontwerpateliers nieuw greppelland
- Werving deelnemende boeren en uitvoering herstel greppelland door agrarische collectieven en Landschapsbeheer Friesland

PRODUCTEN + MEDIA

- Nieuwsitem met filmpje: Rijksgeld voor behoud Friese greppellandschap: ‘Voelt als een erkenning’ - Omrop Fryslân
- Website met projectplan | Fryslan
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5
- Video over meerwaarde greppelland

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Middag-Humsterland

ERF GOED DEAL

PROJECT AFGEROND

Het is goed boeren in het Nationaal Landschap Middag-Humsterland met zijn bijzondere reliëf zoals kwelderruggen, kronkelige sloten, wierden en dijken. Het landbouwkundig gebruik door de eeuwen heen heeft het verder vorm gegeven.

Boeren zijn gewend om te werken met de karakteristieken van dit landschap. Tegelijk is er ruimte voor transitieopgaven, waar erfgoedwaarden bijdragen aan biodiversiteitsherstel en landschapsbeleving.

Door te redeneren vanuit het verleden en boeren zelf aan het roer te laten bij behoud van het gebied, ontstaat de beste borging voor de toekomst.

Willen we dit unieke landschap behouden, dan is een structurele vergoeding voor het beheer ervan een maatschappelijk belang.

CONTACT

Marleen Westeneng
Marieke Bosch

MIDDAG-HUMSTERLAND

PRODUCTEN + MEDIA

- **Een landschapsvisie** onderbouwt en verbeeldt het toekomstperspectief van het gebied.
- **7 bedrijfsnatuurplannen** voor en door agrarische ondernemers.
- **6 pilots** laten zien hoe landschapsbeheer met erfgoedwaarden in de praktijk werkt.
- **Een gebiedsspecifiek maatregelenpakket** geeft vorm en inhoud aan langjarig landschapsbeheer en maatregelen voor landschapsinclusief boeren.
- **Een gebiedsofferte** brengt in beeld hoe het beheer bekostigd kan worden, maar ook wat het oplevert.
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5

FINANCIERING

€ 336.000 totaal
€ 156.000 Erfgoed Deal
€ 180.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. We leren van elkaar via pilots en bedrijfsnatuurplannen
2. Het maatregelenpakket en de gebiedsofferte bieden een aanpak in de gebiedsprocessen
3. Resultaten worden ingezet in gemeentelijk beleid, visie en plannen
4. Kennis, ervaring en inspiratie worden gedeeld met andere overheden en gebieden

TIJDPAD

- Q3 2023: Ambitiedocument landschap opgeleverd en pilots nader uitgewerkt
- Q4 2023: Start pilots met enthousiaste boeren
- Q4 2024: Opleveren gebiedsofferte
- Q1 2025: Resultaten delen, afspraken vervolg
- 2025: afronding en vervolg in andere projecten

Middag Humsterland

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gebiedsraad Middag-Humsterland (initiatiefnemer)
- Stichting Nationaal Landschap Middag-Humsterland
- Gemeente Westerkwartier
- Programma Westerkwartier Natuurinclusief
- Landschapswerkplaats Toukomst
- BoerenNatuur Groningen West

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Pionieren in de Peel

Hoe kan verdergaande aantasting van landschap en ecologie in De Peel door steeds intensievere landbouw een halt worden toegeroepen? Het initiatief Peel Natuurdorpen draagt landschapslandbouw naar voren als een van de oplossingen: extensief beheerde en natuurinclusief ingerichte landbouwgronden, die worden gefinancierd door kleinschalige vormen van bewoning toe te staan op landbouwgrond. Inspiratielocatie 'Heihorst' (gemeente Maashorst) wordt dé plek om in de praktijk te zien en ervaren wat landschapslandbouw precies inhoudt.

PIONIEREN IN DE PEEL

FINANCIERING

€ 1.150.000 totaal
€ 546.000 Erfgoed Deal
€ 604.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Er is een reëel alternatief voor schaalvergroting en ongewenste teelten, nu landschapslandbouw bestuurlijk/ ambtelijk mogelijk is.
2. Er is nieuwe kennis op het gebied van landbouw natuur en wonen. Die delen wij graag: kennisplein.
3. Circa 30 boeren staan klaar om met landschapslandbouw aan de slag te gaan.
4. Er is een goedgekeurde notitie Agro Natuur en Wonen in de gemeente Maashorst, waar andere gemeenten profijt van hebben.

PRODUCTEN + MEDIA

- Website: in de media
- Notitie: AgroNatuurWonen
- Cursussen: landschapslandbouw boer als woonbosbeheerder
- Resultaten: onderzoek
- Kennisdeling: symposia
- Brochure: Pionieren in de Peel
- Video PND: Omroep Brabant
- Factsheets: bossen, heggen, houtwallen en kruiden rijk grasland
- Webinars: beeldvorming
- Notitie: ontwikkeling de Peel
- Beeldkwaliteitsplan: inspiratie locatie Heihorst
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Jan Ottens

TIJDPAD

Eind 2024

- Vergunningprocedure inspiratielocatie Heihorst is opgestart.

2025 en 2026

- Fysiek inrichten inspiratielocatie Heihorst.
- Aanleg nieuwe natuur.

Eind 2026

- De inspiratielocatie, is geschikt voor kijkdagen en dient als kennis- en inspiratiebron voor landschapslandbouw.

Provincie Noord-Brabant

maashorst

PARTNERS + SAMENWERKING

- St. Peel Natuurdorpen
- Provincie Noord-Brabant
- Gemeente Maashorst
- Waterschap Aa en Maas
- 6 boeren in de Heihorst

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Ringwalburg Burgh-Haamstede

De negende-eeuwse ringwalburg in Burgh is gebouwd door Frankische machthebbers in een tijd dat Vikingen het kustgebied onveilig maakten. De herinrichting versterkt de natuurwaarde, de waterberging en de leesbaarheid van het aarden werk in zijn landschap. Zo wordt de ringwalburg een sterke schakel in de groen-blauwe verbinding tussen het duingebied Kop van Schouwen en de Oosterschelde, beide Natura2000-gebieden. Tegelijkertijd wordt het archeologische monument van 5 hectare toegankelijk en beleefbaar vanuit het dorp met het terugbrengen van historische structuren en de verbinding met het museum de Burghse Schoole. De herinrichting biedt de kans om natuur, toerisme en maatschappelijke opgaven te verbinden aan het cultuurlandschap en het archeologisch erfgoed. Het plan is gevormd vanuit de samenleving.

FINANCIERING

€ 1.185.000 totaal
€ 565.000 Erfgoed Deal
€ 620.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Kennisdeling binnen netwerken Geopark Schelde Delta en Gebiedsaanpak Schouwen-West.
- Website i.o.: met projectplan, ontwerp, resultaten archeologie, natuurontwikkeling, gebiedsopgave.
- Symposium: kennisdeling archeologisch onderzoek gericht op ringwalburgen in het noordzeegebied.
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Archeologie als aanjager van integrale natuurontwikkeling.
2. Archeologisch en bodemkundig onderzoek hebben meerwaarde voor plan en proces.
3. Verhalend en gebiedseigen: met lokaal draagvlak wordt gewerkt aan de noodzakelijke transities rond natuur, water, toerisme en leefbaarheid.
4. Vanuit de lokale gemeenschap: aanzet en ideeën zijn gevormd in een gezamenlijke dorpsvisie.

CONTACT

Guus Besuijen
Catherine Visser

TIJDPAD

2025

- Archeologisch onderzoek en ontwerp, met participatie vanuit de lokale gemeenschap.

2026

- Uitvoering herstel historische structuren, routepaden, kwaliteitsverbetering groen.

Gemeente Schouwen-Duiveland

Provincie Zeeland

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Schouwen-Duiveland
- Provincie Zeeland

Uitvoerders

Gemeente Schouwen-Duiveland en Provincie Zeeland in de Gebiedsaanpak Schouwen-West i.s.m. Staatsbosbeheer, Waterschap Scheldestromen, Museum de Burghse Schoole en DaF-architecten.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

LANDBOUW EN NATUUR

Oldambt-Nijambt

Nieuw leven op oude erven

Oldambt – Nijambt: Nieuw leven op oude erven richt zich op de herbestemming van vijf historische Oldambtster boerderijen in het Groningse platteland. Door leegstaande boerderijen en erven nieuwe functies te geven, zoals wonen en kleinschalige bedrijvigheid, wordt leegstand tegengegaan en blijft het karakteristieke cultuurhistorische landschap behouden en versterkt. Het project verbindt behoud en herstel van agrarisch erfgoed met duurzame oplossingen voor energie en klimaatadaptatie. Daarbij is expliciet aandacht voor de landschappelijke inpassing en het herinrichten van het boerenerf. Ook stimuleert het project de biobased keten en draagt het bij aan sociaal-maatschappelijke doelen, waarbij erfgoed fungeert als motor voor duurzame vernieuwing.

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. **Samenwerking tussen disciplines:** Hoe erfgoed, duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit elkaar versterken.
2. **Proceservaring:** Van selectie tot uitvoering, inclusief het organiseren van workshops, excursies en informatieavonden.
3. **Innovatieve oplossingen:** Toepassing van biobased materialen en nieuwe methoden voor herbestemming.
4. **Wet- en regelgeving:** Inzicht in juridische kaders en hoe deze praktisch toe te passen.
5. **Communicatie en participatie:** Effectieve manieren om eigenaren en stakeholders te betrekken.
6. Artikel in tijdschrift DEAL! nr.6

FINANCIERING

€ 1.582.264 totaal
€ 751.575 Erfgoed Deal
€ 830.689 cofinanciering

OLDAMBT-NIJAMBT

gemeente Oldambt

provincie groningen

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Groningen
- Gemeente Oldambt

TIJDPAD

Nov- Dec 25:
- Selectie Beoordelingscommissie
- kenbaar maken van de regeling bij de boerderijeigenaren

Jan-April 26:
- Uitwerken algemene eisen, de randvoorwaarden, de beoordelingscriteria, het aanvraagformulier en het monitoring formulier voor de open te stellen regeling

Mei-Dec 26:
- Open stellen regeling
- beoordeling van aanvragen
- honoreren van 5 aanvragen.

2027 en 2028
- Uitvoering van de gehonoreerde aanvragen

Nov-Dec 28:
- Evaluatie van de erfgoed deal

CONTACT

Derk Bijmolt

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

Transitie: Energie en Economie

De komende jaren moet Nederland verduurzamen. Tegelijk is de ruimte schaars en willen we ondernemers voldoende ruimte bieden om te ontwikkelen. Dat vraagt om ruimte voor economie en de ruimtelijke inpassing van energie. Om deze opgaven te realiseren zijn forse ruimtelijke ingrepen nodig. Erfgoed en ontwerp kunnen inspiratie bieden voor deze inpassingen en tegelijkertijd het landschap herkenbaar houden. Het gaat hier bijvoorbeeld om de inpassing van distributiecentra en de realisatie van zonneweides, windenergie en energie-infrastructuur op basis van kenmerken en karakteristieken die passen bij het cultuurlandschap en onze steden en dorpen.

PRIORITAIRE OPGAVEN

- AANLEG VAN ZONNEWEIDEN EN WINDPARKEN
- GEBRUIK VAN BIOMASSA
- REGIONALE ENERGIESTRATEGIE (RES)
- INPASSING ENERGIE-INFRASTRUCTUUR
- DISTRIBUTIE- EN DATACENTRA
- VESTIGINGSKLIMAAT
- RECREATIE
- TOERISME

Een voorbeeld van verduurzaming van historische binnensteden. Op het platte dak van het voormalig Amstelhof in de Amsterdamse binnenstad zijn 316 panelen geplaatst.

FOTO: ANP, ROBIN UTRECHT

> INHOUDSOPGAVE

ENERGIE EN ECONOMIE

Forteiland Pampus

Pampus is een fort binnen de Stelling van Amsterdam en gebouwd als een kunstmatig en zelfvoorzienend eiland. Dit vormde de inspiratiebron bij het verduurzamen van het hele eiland. Een uniek energiesysteem levert jaarrond weer eigen energie uit zon, wind en biovergisting. Pampus maakt net als vroeger eigen water. De oude bergloods werd herbouwd als energiepositieve ontvangstgebouw, later nog gevolgd door een nieuw circulair entreegebouw. Zo geeft Pampus het verleden een duurzame toekomst en wordt de geschiedenis van Pampus letterlijk levend gehouden.

FINANCIERING

€ 1.180.000 totaal
€ 560.000 Erfgoed Deal
€ 620.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Website Pampus op de schop!
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Video Zien verduurzamen, doet verduurzamen
- Video Nederland gaat voor Groen
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 2

CONTACT

Martin Verweij

FORTEILAND PAMPUS

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Bouw een ecosysteem met publieke en private partijen en formuleer een gemeenschappelijke ambitie met oog voor de individuele belangen en bijdragen.
2. Differentieer in bijdragen in de vorm van kennis, kunde en kapitaal.
3. Wees ondernemend en denk in nieuwe verdienmodellen.
4. Wees geduldig en houd altijd vast aan de ambitie als het hoger doel.
5. Communiceer en vier tijdig de eerste successen voor het vergroten van draagvlak en daadkracht.

TIJDPAD

Energiepositieve Bergloods:
- 2021-2022: Vergunnen, financieren
- 2023: Bouwen

Duurzaam Energiesysteem:
- 2021-2022: Ontwerpen, vergunnen
- 2022-2023: Gefaseerd bouwen

Circulair Entreegebouw:
- 2021-2023: Ontwerpen, vergunnen
- 2024-2028: Financieren en bouwen

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Noord-Holland
- Gemeente Gooise Meren
- De Groot Installatiegroep
- Rengineers
- *En nog vele andere partners.*

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Meester van der Heijdengroeve

ERFGOED DEAL

De Groeve is een bijzonder aardkundig monument met afzettingen uit het Plioceen en tastbare vondsten uit de Bronstijd. Momenteel wordt een overkapping ontworpen, om verdere erosie van sedimenten tegen te gaan, én de groeve weer (educatief) open te stellen. De laatste restanten van het oude plankieren-pad worden verwijderd, zodat als er een ontwerp ligt, men snel over kan gaan tot bouw.

De ontwikkeling van dit gebied wordt samen met de omwonenden gedaan volgens de aanpak van Grenspark Groot Saeftinghe. De groeve wordt tevens ingericht als onthaalpoort voor het Grenspark!

FINANCIERING

- € 691.000 totaal
- € 328.000 Erfgoed Deal
- € 363.000 cofinanciering

MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE

PRODUCTEN + MEDIA

- Artikel in Provinciale Zeeuwse Courant (PZC)
- Kansenkaart 2022
- Video Energietransitie en Duurzaamheid
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr.2

CONTACT

Ruth Poppe - de Viet

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Een balans vinden tussen project-realisatie en verbeelding. Omdat we samen met vele stake- en streekholders en verschillende opgaves iets willen realiseren dat niet voor de hand ligt. Exploitatie, beheer en onderhoud zijn daarbij een speerpunt!
De magie van deze plek behouden is daarbij van groot belang.

TIJDPAD

- Participatie: 2021-2022 (scholen, 2 bewoners-bijeenkomsten, film Erfgoed Deal).
- Participatieplatform via Grenspark: vanaf 2021, doorlopend aangepast.
- Ontwerp en uitvoering: Q4-2024
- Bouw onthaalpoort: vanaf Q1-2025
- Kansenkaart: 2022

Provincie Zeeland

staatsbosbeheer

GRENSPARK GROOT SAEFTINGHE

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Zeeland
- Staatsbosbeheer
- Grenspark Groot-Saeftinghe
- Geopark Schelde Delta i.o.
- Gemeente Hulst
- Dorpsraad Nieuw-Namen
- Scholen Nieuw-Namen en Kieldrecht (BE)

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Waddenkust K(l)eigoed!

ERFGOED DEAL

De Friese Waddenkust is rijk aan erfgoed, maar worstelt met vergrijzing, ontgroening en krimp van de bevolking. Dorpsbewoners in het gebied hebben de gelegenheid gekregen zelf de leefbaarheid te verbeteren door in samenwerking met eigenaren te komen tot herbestemming van karakteristieke leegstaande of verwaarloosde gebouwen voor kwaliteitstoerisme. Tegelijk wordt het verhaal van het lokale erfgoed verteld.

PROJECT AFGEROND

PRODUCTEN + MEDIA

- Projectpagina provincie met informatiefolder en projectplan
- Video dorpsplannen tijdens uitvoeringsfase: 4 eigenaren in afstemming met 4 dorpen
- Artikel in Friesch Dagblad
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 2
- Voorbeelden: Suvelfabryk en Watertoren St. Jabik.

WADDENKUST K(L)EIGOED!

FINANCIERING

€ 965.000 totaal
€ 465.000 Erfgoed Deal
€ 500.000 cofinanciering

TIJDPAD

- Apr-nov 2021: 8 geselecteerde dorpen werken ideeën uit voor de prijsvraag
- Okt: publieksmarkt met 8 plannen
- Dec: onafhankelijke jury kiest 4 beste plannen die subsidie krijgen
- November 2023: symposium over resultaten, leerpunten en aanbevelingen van het project
- 2022-2025: uitvoering plannen

CONTACT

Kees van Stralen
Gryt Beerda

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Vier leegstaande karakteristieke panden hebben een duurzame bestemming met kwaliteit.
2. Erfgoed herbestemmen voor verblijfsrecreatie in krimpgebied geeft nieuwe vitaliteit.
3. Methodiek van de Dorps Ontwikkelingsmaatschappij met ondersteuning van dorpen door de overheid en samenwerking met ondernemers, geeft draagvlak en enthousiasme.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Fryslân
- Gemeenten Noardeast Fryslân en Waadhoeke
- Partoer, Kenniscentrum Herbestemming Noord, Toerisme Alliantie Fryslân

Uitvoerders

- Prijsvraagfase: 8 dorpen i.s.m. 8 eigenaren
- Herbestemmingsfase: 4 eigenaren i.s.m. 4 dorpen
- Uitvoeringsfase: eigenaren 4 erfgoedpanden

provinsje fryslân
provincie fryslân

GEMEENTE NOARDEAST FRYSLÂN

GEMEENTE waadhoeke

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Kademuren Amsterdam

Samen met kennisinstellingen en markt (triple helix) ontwikkelt en test de gemeente in vier proeftuinen projecten om transities op onzichtbare wijze door te voeren. Twee projecten met warmtewinning via de kademuur ten behoeve van een monument, een project ten behoeve van een leidingkoker (ruimte vinden in de drukte van de ondergrond voor de energietransitie) en een project waar de kademuur fungeert als regenton.

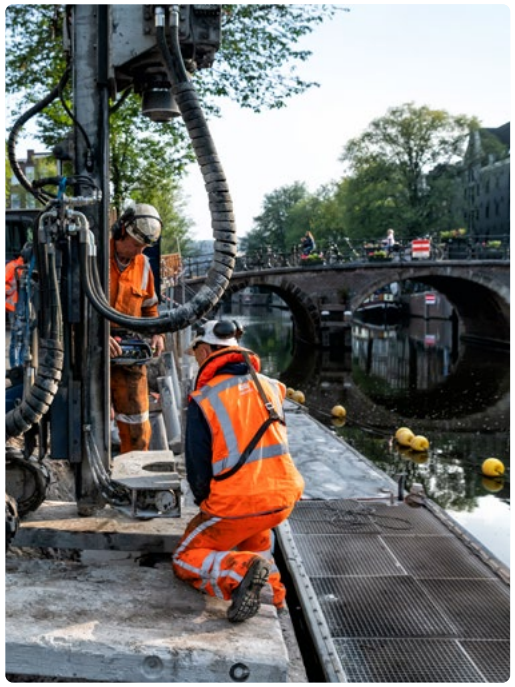

FOTO: JAN JAAP HUBEEK

FINANCIERING

€ 1.383.000 totaal
€ 698.000 Erfgoed Deal
€ 685.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Innovatieve oplossingen toepassen in de kademuren.
2. Uitkomsten van de proeftuinen kunnen gebruikt worden op andere plekken in Amsterdam en door andere historische binnensteden met grachten en kademuren.

CONTACT

Laura Hakvoort

PRODUCTEN + MEDIA

- Website Green Light District
- Webinar Lessen uit de Erfgoed Deal: Erfgoedinclusieve energietransitie
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 4

TIJDPAD

- Start najaar 2021
- Start uitvoering zomer 2024

Gemeente Amsterdam

De Groene Grachten

Universiteit van Amsterdam

KADEMUREN AMSTERDAM

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Amsterdam
- De Groene Grachten
- Universiteit van Amsterdam
- Molen de Otter
- Waternet

Uitvoerders

- Link met aannemers in de markt (innovatiepartnerschap)

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Du MOment des Monuments

Met *Du MOment des Monuments* willen we het aantal duurzame monumenten in Stichtse Vecht flink laten toenemen! Door ingewikkelde regelgeving, veel verschillende aanbieders en tegenstrijdige communicatie zien monumenteigenaren soms door de bomen het bos niet meer. Daarom starten we met vijf pilotprojecten waarin we eigenaren zo goed mogelijk begeleiden bij het verduurzamen van hun pand. Met de lessen hieruit maken we een gemeentelijke wegwijzer voor verduurzaming van monumenten.

FINANCIERING

€ 807.000 totaal
€ 384.000 Erfgoed Deal
€ 423.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- DuMo (=duurzame monumenten) scans bij de pilotprojecten
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 4
- Video excursie HKU buitenplaatsen
- Video pilot Herengracht 19
- Video Vrijstaande woning in de Dorpsstraat in Loenen
- Video Buitenplaats Vreedenhorst in Vreeland
- Informatiepagina en subsidies

Op korte termijn leveren we:

- Factsheets van de pilotprojecten

Op de langere termijn leveren we:

- Een gemeentelijke DuMo wegwijzer
- Informatiepakketten

CONTACT

Valesca van den Bergh

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De DuMo wegwijzer draagt bij aan het efficiënter en inzichtelijker maken van het proces aan de kant van de gemeente. De wegwijzer bestaat uit de drie procescomponenten: Inspireren (1), informeren en adviseren (2) en de vergunningsaanvraag (3). De verworven kennis uit de pilots wordt verwerkt in de wegwijzer, Deze kennis zullen we breed delen door:

1. informatiepakketten samen te stellen,
2. samenwerking te zoeken met onderwijsinstellingen, zoals het Nationaal Centrum Erfgoed-opleidingen en Hogeschool Utrecht,
3. lezingen en workshops te organiseren en door uitgebreid te communiceren.

TIJDPAD

2024 t/m 2026: Realisatiefase

- Uitvoering van de vijf pilotprojecten.
- Ontwikkeling, continue bijstelling en delen van de DuMo wegwijzer en implementatie in de gemeentelijke organisatie.

2025 en verder: Nazorgfase

- Communiceren en uitdragen van het resultaat.
- Monitoring van de resultaten.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Stichtse Vecht
- MooiSticht
- Monumentenwacht Utrecht

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Molenaarserf Hemmes

De historische molen de Zaadzaaijer wordt op het schiereiland de Hemmes in Zaanstad herbouwd met een moderne generator in de kap, die energie opwekt voor de omgeving. Naast de molen komt een (tijdelijk) buurtschap van ruim dertig tiny houses, gebouwd volgens de voor de Zaanstreek typische houtbouwarchitectuur. De paden- en slootstructuren in het plan, waaraan de tiny houses geplaatst worden, zijn eveneens kenmerkend voor de Zaanstreek en maken het plan erfgoedinclusief.

FINANCIERING

€ 1.476.000 totaal
€ 721.000 Erfgoed Deal
€ 755.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5

MOLENAARSERF HEMMES

CONTACT

Marcel Dingemans

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Identiteit van een gebied inzetten voor stedelijke ontwikkeling
2. Duurzame opwekking voor energieneutrale woonwijk
3. Voorbeeldwerking naar gemeenten in de Metropoolregio Amsterdam met betrekking tot tiny houses en cultuurhistorie

TIJDPAD

- 2023-2025: Bestemmingsplanprocedure
- 2025: Vergunningen
- 2025: Saneren en bouwrijp maken
- 2026-2028: Bouw molen en houtloodsen
- 2027: Plaatsing tiny houses
- 2027-2028: Aanleg paden- en slootstructuur
- 2028: Plan gereed

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Zaanstad

Uitvoerders

- Hemmesgroep: een burgerinitiatief van betrokken Zaankanters dat een plan heeft ontwikkeld voor het schiereiland De Hemmes

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Proeftuin Opgewekt

In Proeftuin Opgewekt pleiten we ervoor om in twee landgoederen-zones (Vechtdal en Noordwest Enschede) een proactief en erfgoed-inclusief aanbod te doen door een bijdrage te leveren aan de energie-transitie (RESsen) en klimaat-adaptatie. Daarnaast zijn landbouw, stikstofreductie en natuur belangrijke thema's die in de integrale gebieds-gerichte aanpak een plek krijgen.

FINANCIERING

€ 768.000 totaal
€ 359.000 Erfgoed Deal
€ 409.000 cofinanciering

PROEFTUIN OPGEWEKT

PRODUCTEN + MEDIA

- Het project is in uitvoering, er zijn nog geen producten.
- Eindproduct zone Enschede: Rapport en Bouwstenen
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Tastbare voorbeelden leveren hoe de geschiedenis van een regio kan bijdragen aan energie- en klimaatopgaven, waarbij de kennis van verschillende sectoren en bewoners bij elkaar komen. Er is geëxperimenteerd om dit methodisch aan te pakken.
2. Het 'grotere doel' van het project is om meer samenwerking te stimuleren tussen de Waterschappen, gemeentelijke duurzaamheids-medewerkers en mensen uit de erfgoedsector, zowel binnen de gemeenten van Overijssel als landelijk via het Nationaal Programma RES.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Overijssel Particulier Grondbezit
- Het Oversticht
- Provincie Overijssel
- Gemeente Enschede, Dalfsen en Ommen
- Landgoedeigenaren (Rechteren, Den Aalshorst, de Veldschote, de Driespong, de Badhut, Hof Espelo, Drienerwold en Haverriet, de Wildenis en Lonnekermeer)

CONTACT

Marieke van Zanten

TIJDPAD

- Voorjaar 2023 start onderzoek gebruiks-geschiedenis Proeftuin zone Enschede. V.a. najaar 2023 werk-ateliers en ontwerp proeftuin zone Enschede en start onderzoek. Voorjaar/zomer 2024 afronding zone Enschede en onderzoek gebruiks-geschiedenis zone Vechtdal. Najaar 2024 werkateliers en ontwerp zone Vechtdal. Voorjaar 2025 afronding project. De leeromgeving is actief gedurende de hele doorlooptijd en na afronding van het project.

Overijssels Particulier Grondbezit
gemeente Dalfsen
provincie Overijssel
Het Oversticht
ENSCHEDE
Gemeente Ommen

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Slotkwartier Egmond aan den Hoef

Het Slotkwartier is de verborgen parel in het dorp Egmond aan den Hoef. De opgave is dit rijksbeschermde dorpshart te herontwikkelen tot dé kern van het dorp. Door dit bijzondere gebied te ontsluiten en om te vormen tot een aantrekkelijke plek waar mensen trots op zijn wordt de sociale verbinding gevonden. Erfgoed is het instrument om vitaliteit en leefbaarheid van het dorp te vergroten, waarmee de negatieve effecten van krimp en vergrijzing worden tegen gegaan.

FINANCIERING

€ 1.420.000 totaal
€ 490.000 Erfgoed Deal
€ 930.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Samenwerking faciliteren tussen bestaande en nieuwe organisaties binnen het Slotkwartier.
2. Ontsluiten, toegankelijk en bereikbaar maken van het bestaande erfgoed.
3. Nieuwe functies en herontwikkeling.

SLOTKWARTIER EGMOND AAN DEN HOEF

CONTACT

John Holtrust
Pieter Korstanje

PRODUCTEN + MEDIA

- Brochure “Verstilde Erfgoed Locaties tot Leven Brengen” om organisaties te verbinden, organiseren en activeren rond erfgoed.
- Symposium “Erfgoedinclusieve gebiedsontwikkeling”.
- Samenwerking gemeenten met een historische binding met Egmond(en).
- Artikelen in nieuwsbrief BOEi.
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

TIJDPAD

- Fase 1: 2021 - 2024
  Cultuurhuis Huys Egmont
- Fase 2: 2022-2025
  Slotweg 44 en 42 zijn gerestaureerd. Slotweg 42 en 42a zullen begin 2025 opengaan (proeflokaal en kleinkunstpodium).
- Fase 3: 2024 - 2027
  Uitwerking centrale organisatie en fundamenten.

Provincie Noord-Holland

gemeente BERGEN

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Noord-Holland
- Gemeente Bergen

Uitvoerders

- Gemeente Bergen
- Lokale gemeenschap

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad

In vervolg op een onderzoek van de RCE staan in dit project aardgasvrije oplossingen voor de middeleeuwse binnenstad van Amersfoort centraal. Het onderzoeken van die aardgasvrije oplossingen, gebeurt clustergewijs.
Er is al gestart met een bewoners-initiatief van achttien panden aan de Muurhuizen. Voor deze panden heeft een erfgoedarchitect in samenspraak met de eigenaren isolatieplannen opgesteld zodat eigenaren vlot vergunning kunnen aanvragen voor maatregelen die dat vereisen. Aansluitend worden de aardgasvrije warmteoplossingen voor dit cluster verkend.
Een tweede cluster is rond Museum Flehite. Een adviesbureau voert een variantenstudie voor aardgasvrije warmteoplossingen uit. Pandeigenaren worden hierbij betrokken en kunnen op basis van deze studie per deelcluster een voorkeursoplossing kiezen.

CONTACT

Marianne Nevens
Hanneke Kruidhof

FINANCIERING

€ 1.649.000 totaal
€ 657.000 Erfgoed Deal
€ 992.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Samenwerking tussen disciplines (erfgoed & energietransitie) en met eigenaren om tot haalbare en erfgoedinclusieve oplossingen te komen.
2. Ontwikkeling van innovatieve technische oplossingen en processen.
3. Benut historische structuren en de verduurzaming van gemeentelijk vastgoed om collectieve energie-clusters te vormen.
4. Groot en klein schaalniveau (structuren en gebouwen) hebben effect op elkaar.

PRODUCTEN + MEDIA

- Gepland:
  - Website & interactieve kaart met warmte-initiatieven in de binnenstad
  - Artikel in Kroniek (tijdschrift historisch Amersfoort)
  - Kennisdeling via Informatiebijeen-komsten, landelijk via federatie Grote Monumentengemeenten en publicaties
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

WARMTETRANSITIE AMERSFOORT

TIJDPAD

Voorbeeldprojecten:

- December 2025: isolatieplannen cluster Muurhuizen gereed.
- Voorjaar 2026: uitbreiden aanpak met nieuwe clusters
- Juni 2026: afronden variantenstudie cluster Flehite
- Aansluitend: variantenstudie cluster Muurhuizen

Erfgoedinclusief Warmteplan binnenstad:

- Medio 2025 Start

PROVINCIE UTRECHT

Amersfoort

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Utrecht
- Gemeente Amersfoort
- Eigenaren (zowel particulieren als maatschappelijke organisaties)

Uitvoerders

- Gemeente Amersfoort i.s.m. binnenstadsbewoners, eigenaren en adviesbureaus

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Elektriciteitshuisjes Utrechtse Binnenstad

ERFGOED DEAL

Utrecht staat de komende 15 jaar voor een grote opgave om de knelpunten op het volle stroomnet aan te pakken. In de historische Binnenstad komen er daarom circa 63 nieuwe elektriciteits-huisjes bij. De ruimte is er schaars en de esthetische inpassing complex, omdat het gebied een rijksbeschermd stadsgezicht is met hoge en diverse erfgoedwaarden. Standaardmodellen van netbeheerders sluiten hier slecht op aan. De huisjes worden waar mogelijk inpandig gerealiseerd. Voor de locaties in de openbare ruimte ontwikkelen we via een ontwerpwedstrijd een pas-sende buitenschil voor nieuwe elek-triciteitshuisjes. Het doel: de huisjes laten bijdragen aan de identiteit van de Binnenstad én zorgen dat de ontwer-pen elders betaalbaar en opschaalbaar inzetbaar zijn.

CONTACT

Hasse de Boer

LEERPUNTEN + OPBRENGST

In deze opstartfase merken we dat het onderwerp écht leeft, juist omdat het zo concreet en urgent is. Bij alle partners komt nu al veel energie vrij: er ontstaan nieuwe verbindingen, mensen vinden elkaar makkelijk en er worden volop ideeën aangedragen om van dit project een succes te maken. De gezamenlijke motivatie is duidelijk zichtbaar en vormt een sterke basis voor de volgende stappen.

FINANCIERING

€	1.308.500	totaal
€	622.000	Erfgoed Deal
€	686.500	cofinanciering

Gemeente Utrecht

STEDIN.NET

PRODUCTEN + MEDIA

- Onderzoek naar beschikbare ruimte in de onder- en bovengrond
- Geschikte locaties inpandig en in de openbare ruimte
- Praktische inpassingsgids
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

TIJDPAD

- **November 2025 – mei 2026:** onderzoeken van knelpunten en kansen voor de elektriciteitshuisjes
- **Januari – december 2026:** ontwerpwedstrijd buitenschil en industrieel ontwerp
- **2027 – medio 2029:** realisatie van elektriciteitshuisjes en buitenschil in twee buurten van de Utrechtse Binnenstad

PARTNERS + SAMENWERKING

- AORTA, Commissie Omgevingskwaliteit Utrecht, Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, Het Oversticht, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Nimeto, Oud-Utrecht, K.F. Heinfonds, Provincie Utrecht, Stadsherstel Utrecht, Utrechts Monumentenfonds

Uitvoerders

- Stedin
- Gemeente Utrecht

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

ENCI Energie- & Waterhub Maastricht

ERF GOED DEAL

Het ENCI-gebied in Maastricht transformeert van voormalige kalksteengroeve en cementfabriek naar een innovatief stedelijk gebied. Werken, wonen, cultuur, natuur en recreatie komen hier op duurzame wijze samen. Oven 8, krijgt een nieuwe functie als Energie & Waterhub. De hub verbindt, als hart van een innovatief cluster, de groeve en het fabrieksterrein. Zonnepanelen, batterij-opslag, een Warmte-Koude Opslag (WKO) en een slim energiemanagementsysteem worden gecombineerd om lokaal opgewekte energie op te slaan en te verdelen. Groevewater wordt hergebruikt voor koeling, grijswatercircuits en klimaatadaptieve toepassingen.

FINANCIERING

€	897.000	totaal
€	381.000	Erfgoed Deal
€	516.000	cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Door intensieve samenwerking tussen gebiedspartners veranderde de visie op rijksmonument Oven 8 van complexe opgave naar ontwerpkans. De klinkerhal draagt de transitie en biedt ruimte aan techniek, communicatie, educatie en participatie. Investeren in de Energie- & Waterhub verbindt erfgoed, duurzame energie en hergebruik van groevewater tot fundament voor gebiedsontwikkeling, met winst voor ecologie, klimaat, economie en gebruikskwaliteit.

ENCI ENERGIE- & WATERHUB MAASTRICHT

PRODUCTEN + MEDIA

- Website met pagina Energie- & Waterhub
- LinkedIn met sectie inhoudelijke artikelen: initiatief t/m realisatie
- Instagram met speciale sessie ‘Future Grounds’
- In ontwikkeling: boekwerk ‘Redevelopment CementOven8’
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Karin Gybels
Ivan Roos

TIJDPAD

- **2025-2026:** Erfgoedanalyse, onderzoek, ruimtelijk programma, VO/DO, participatie. 2027: Vergunning, start uitvoering, leertraject en kennisdeling.
- **2028:** Oplevering casco, installatie, inrichting en ingebruikname.

provincie limburg

ENCI MAASTRICHT

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Limburg
- Natuurmonumenten
- Bewonersgroep SPA
- RDVA en Haskoning

Uitvoerders

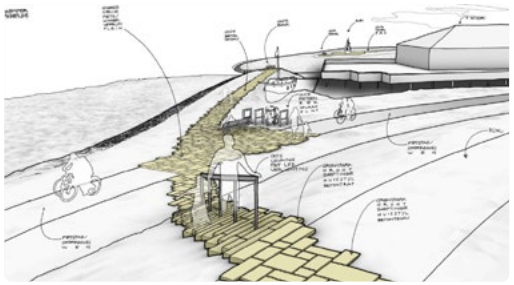
- LRE/ENCI Maastricht
- Gemeente Maastricht

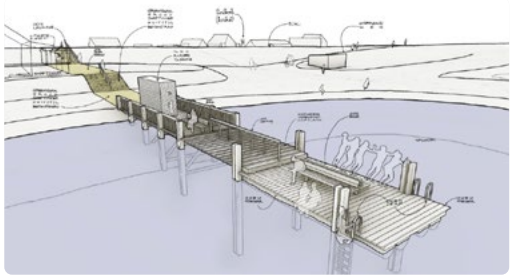
Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ENERGIE EN ECONOMIE

Paal Getijdenhaventje

Het getijdenhaventje in Paal, gelegen in de gemeente Hulst, is uniek cultuurhistorisch – en landschappelijk erfgoed. Bij laagwater valt de haven droog en rusten de schepen op het slik, bij hoogwater varen ze uit; een steeds zeldzamer schouwspel. In 2022 zijn er slechts 14 getijdenhaventjes bewaard, waaronder in Paal. In ons project herstellen we de steigers en meerpalen van het haventje, realiseren we recreatieve voorzieningen bij de spuikom en leggen we een parking aan.

FINANCIERING

€ 1.754.099 totaal
€ 800.000 Erfgoed Deal
€ 954.099 cofinanciering

CONTACT

Richard Rozemeijer
Marian Duineveld

PRODUCTEN + MEDIA

- Dronefilm
- Informatie beschikbaar op website gemeente Hulst.
- Website Grenspark Groot Saeftinghe
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het projectplan kwam tot stand via een participatietraject. In meerdere schetssessies spraken bewoners, ondernemers en verenigingen samen met Ro&Ad architecten over hun ideeën voor de publieke ruimte. Het Grenspark Groot Saeftinghe en de gemeente Hulst faciliteerde het proces, maar de gemeenschap bepaalde de richting grotendeels zelf.

PAAL GETIJDEN-HAVENTJE

TIJDPAD

- **December 2025**, Inloop-avond inwoners van Paal
- **Maart – december 2026**, Herstel Getijdenhaventje
- **Q4 2025 – Q4 2027**, Ruimtelijke procedure en uitvoering dijkovergang, spuikom en parking
- **Tweede helft 2027**: geven presentaties tijdens congressen

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Zeeland
- Gemeente Hulst
- Grenspark Groot Saeftinghe
- Ro&Ad architecten

Uitvoerders

- Gemeente Hulst
- Grenspark Groot Saeftinghe

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

Transitie:
Wonen en Mobiliteit

Nederland staat voor een forse woningbouwopgave. In sommige gebieden komen tienduizenden woningen erbij, en dat allemaal in een land met schaarse ruimte. Er spelen opgaven rond het binnenstedelijk bouwen van woningen, waarbij ook voldoende ruimte gereserveerd moet worden voor een aantrekkelijke leefomgeving zoals groene ruimtes en parken. Hierbij kan gedacht worden aan de herbestemming van kerken, industrieel erfgoed en ander monumentaal vastgoed en het anders benutten van historische groenstructuren. Daarnaast zorgt dit ook voor opgaven over mobiliteit. Hoe zorgen we ervoor dat nieuwe wijken goed te bereiken zijn met de fiets, auto of het openbaar vervoer? Door voort te borduren op cultuurhistorische waarden en via goed ontwerp kunnen opgaven worden gerealiseerd terwijl tegelijkertijd de identiteit van deze nieuwe woongebieden wordt versterkt.

PRIORITAIRE OPGAVEN

- KWALITATIEVE WONINGBOUW EN VERBETERING RUIMTELIJKE KWALITEIT
- AARDGASVRIJ EN ENERGIENEUTRAAL WONEN
- HERBESTEMMING- EN TRANSFORMATIEOPGAVEN
- VERDICHTING
- UIT- EN INBREIDING VAN STEDEN EN DORPEN
- HERSTRUCTURERING STADSRANDEN EN GROENZONES
- AANLEG INFRASTRUCTUUR (OV-KNOOPPUNTEN)
- KRIMPPROBLEMATIEK

De geschiedenis van de voormalige Oosterspoorbaan vormde de basis voor het ontwerp van het nieuwe en gelijknamige park in Utrecht.

FOTO: ANP, ERIK VAN 'T WOUD

> INHOUDSOPGAVE

WONEN EN MOBILITEIT

Stinspark Zwolle

PROJECT AFGEROND

ERF GOED DEAL

De groeiopgave van Zwolle wordt vooralsnog binnenstedelijk opgelost. Het Stinspark in de Zwolse wijk Westenholte is een groene stepping stone in de openbare ruimte om te bewegen en te recreëren. Vanuit buurt-initiatief wordt het park heringericht. Het ontwerp is erfgoedinclusief en geïnspireerd op Kasteel Voorst, dat in 1362 werd belegerd en verwoest. De locatie is een archeologisch rijksmonument. De herinrichting draagt tevens bij aan klimaatadaptatie o.a. door extra waterberging.

CONTACT

- Henry Kranenborg
- Linda Bosselaar

FINANCIERING

€ 1.358.000 totaal
€ 434.000 Erfgoed Deal
€ 924.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Website Van Voorst tot Verder
- Projectpagina Landschapsarchitect Strootman
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 3
- Verdiepend artikel: leren van de Erfgoed Deal-projecten

STINSPARK ZWOLLE

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Gebruik de historie van de plek als inspiratie.
2. Draagvlak is essentieel. Zowel in de wijk als bij partners.
3. Communiceer bij de start uitvoerig over de rolverdeling en verantwoordelijkheden.
4. Communiceer vaak en duidelijk met bewoners. Respecteer hun proces en gevoelens.
5. Geef de mensen die een burgerinitiatief vertegenwoordigen tijd en ruimte om te wennen aan hun rol.
6. Betrek ontwerpers en uitvoerders tijdig bij elkaar.
7. Geïntegreerd landschappelijk en kunstontwerp levert meerwaarde.
8. Historie blijkt mede oplossing voor klimaatadaptatie (waterberging).
9. Participatie bij archeologisch onderzoek.

TIJDPAD

- 2021: Uitwerking DO / TO
- 2021: Fondsenwerving
- 2022: Voorbereiding
- 2023: Start uitvoering
- 2024: Oplevering
- 2025: Officiële opening

provincie Overijssel

Zwolle

VAN VOORST TOT VERDER

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Stinspark van Voorst tot Verder
- Provincie Overijssel
- Gemeente Zwolle
- Strootman Landschapsarchitecten en Paul de Kort
- *En vele anderen*

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Scholen Nieuwegein

PROJECT AFGEROND

ERFGOED DEAL

Nieuwegein zet in op behoud van haar unieke scholen. De jaren '70 scholen voor primair- en voortgezet onderwijs in Nieuwegein zijn toe aan vernieuwing. In plaats van sloop-nieuwbouw, onderzoekt de gemeente of de gebouwen behouden kunnen worden. Op deze manier kan de gemeente jong erfgoed in stand houden en tegelijkertijd kiezen voor gezondheid en duurzaamheid.

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het ontwerp voor een van de scholen is gereed. Het is gebleken dat dit gebouw zich zeer goed leent voor vernieuwbouw. Het resultaat is een school die modern is, ruim en flexibel qua indeling en opzet. Er is een ontwerp gemaakt voor nieuwbouw en voor vernieuwbouw. De gebruikers hebben unaniem gekozen voor de vernieuwbouwvariant.

Nieuwegein

CONTACT

Remko de Jong

FINANCIERING

€ 1.170.000 totaal
€ 556.000 Erfgoed Deal
€ 614.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Video wethouder Jan Kuiper
- Nieuwsbericht uitkering Erfgoed Deal
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 3
- Themavideo Verstedelijking

TIJDPAD

- 2021-2023: Uitvoering onderzoek. Resultaten zijn aangeboden aan de raad.
- Eind 2023: Besluit raad op uitvoeringsplan en bekostiging.
- 2024-2026: Aanpak meerdere school-gebouwen waarbij vernieuwbouw uitgangspunt is.
- 2024: Aanbesteding voor 1e school is klaar. Start met vernieuwing eerste gebouw. Oplevering begin 2026.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Nieuwegein
- Bouwstenen voor Sociaal
- Ruimte-OK

Uitvoerders

- bbn Adviseurs b.v.
- Spring architecten
- Lotte Zaaijer en Leon Sebregts (erfgoeddeskundigen)

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Renaissance Velperweg Arnhem

Renaissance Velperweg Arnhem is een erfgoedinclusief mobiliteitsproject. Wil Arnhem duurzaam groeien, dan zijn veilige fietsverbindingen en vlot doorstromend openbaar vervoer belangrijk. Bij de herinrichting van de Velperweg wordt de rijke cultuur-historie van de landgoederen benut voor de vormgeving van klimaat-adaptieve maatregelen en het aantrekkelijk maken van de route voor fietsers. Historische beken worden zichtbaar gemaakt, fietspaden worden veiliger en groener en de paden- en laanstructuur wordt hersteld. De automobilist wordt zo verleid om de fiets te pakken.

FINANCIERING

€ 1.463.000 totaal
€ 695.000 Erfgoed Deal
€ 768.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Film Renaissance Velperweg Arnhem
- Symposium 'Samen Ruimte maken' (zie site Goudappel)
- Cultuurhistorische inspiratiekaart (i.o)
- Cultuurhistorisch onderzoek (i.o)
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 4
- Brochure Gemeente Arnhem

RENAISSANCE VELPERWEG ARNHEM

CONTACT

Pieter Polman
Karen Flore

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed inzetten vanaf het begin bij het oplossen van technische problemen maakt het eindresultaat beter.
2. De ontwerpsessies met zowel verkeerskundigen als landschap- en erfgoedspecialisten zijn intensief (neem de tijd hiervoor), maar levert veel wederzijds begrip op.
3. Erfgoed verbindt. Het maakt landgoedeigenaren en aanwonenden enthousiast om te participeren.

TIJDPAD

- 2022: Voorbereidingen. De ambitieschets met advies van de omgeving uitwerken tot VO. In een bouwteam van VO tot uitvoerings- gereed ontwerp, met veel aandacht voor circulariteit.
- 2023/2024/2025: Uitvoering
- Het Erfgoed Deal-project is inmiddels opgeleverd.

provincie Gelderland

Gemeente Arnhem

Waterschap Rijn en IJssel
WATERBEHEER: VEILIG EN OP MAAT

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- Rijk (impuls verkeersveiligheid)
- Waterschap Rijn en IJssel
- Landgoedeigenaren

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Stadshaven Maassluis

ERF GOED DEAL

Maassluis wil de potentie van haar maritieme erfgoed benutten. De historische schepen en haven worden gebruikt als testlocatie voor maritieme en duurzame innovaties. Verhalen van het verleden worden gebruikt om interesse te wekken voor nieuwe ontwikkelingen. Kennis wordt verzameld en gebundeld in Loods M, een belevingscentrum met musea, innovatielab, werkplaats van de toekomst en ontmoetingsruimtes. De opschaling van de programmering van Loods M luidt een volgende fase in voor het project Stadshaven Maassluis.

STADSHAVEN MAASSLUIS

FINANCIERING

€ 3.510.000 totaal
€ 787.000 Erfgoed Deal
€ 2.723.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een 10-jaren Ontwikkelplan is een goede onderlegger voor planvorming en projecten.
- Maritiem erfgoed, waaronder ook historische schepen vallen, is van cruciaal belang voor het karakter van havensteden.
- De combinatie schepen, musea, bedrijven en onderwijs lijkt complex, maar versterkt juist de slagkracht door samenwerking en synergie.
- Via erfgoed wordt innovatie begrijpelijk: de innovatie van toen is het erfgoed van nu.

PRODUCTEN + MEDIA

- Website gemeente Maassluis
- Website Loods M
- Nieuwsbericht gemeente Maassluis
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 4

PARTNERS + SAMENWERKING

Gemeente Maassluis, TU Delft, Hogeschool Rotterdam, Centre for Global Heritage and Development, SPIE, Riverboard, Dokter Ten, Historische Vereniging Maassluis, Ervaar Maassluis. Stichtingen: Museum Maassluis, Nationaal Sleepvaart Museum, Help de Hudson, Historische Scheepswerf ‘Zorg en Vlijt’, Sleepboothaven Maassluis, Zeekadetkorps Maassluis, Den Eerste Snik.

TIJDPAD

Winter 2024
- Uitvoering nieuwe fase fondsenwerving op basis van ‘bidbook’
- Uitwerking ‘bidbook’ in werkplan, samen met loodsgenoten en partners

Voorjaar 2025
- Presentatie resultaten fondsenwerving aan gemeenteraad
- Start met maandelijkse pop-up evenementen in de loods

2026
- Opschaling van maandelijkse, naar wekelijkse en dagelijkse programmering

CONTACT

Martine van Lier

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Stijlicoon Nagele

Het wederopbouwdorp Nagele in de Noordoostpolder werd in de jaren ‘50 als één geheel ontworpen door een samenwerkende groep befaamde architecten – waaronder Aldo van Eyck, Jaap Bakema en Gerrit Rietveld. De Erfgoed Deal is erop gericht dit bijzondere dorp beter beleefbaar te maken, en daarmee de lokale economie en leefbaarheid een ‘boost’ te geven.

STIJLICOON NAGELE

PRODUCTEN + MEDIA

- Uitgave RCE Wederopbouwgebieden: Nagele
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Opbrengsten Visietraject door Young Innovators
- Brainstorm met Morrow over de digitale vindbaarheid van Nagele
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 4

CONTACT

Noordoostpolder

FINANCIERING

€ 1.195.000 totaal
€ 508.000 Erfgoed Deal
€ 687.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

We hopen de komende tijd in Nagele te laten zien hoe, met de inzet van lokale spelers, de dynamiek in dit iconische dorp een echte stimulans krijgt. En ook: hoe behalve de ‘die-hard’-architectuurliefhebbers straks ook een veel breder (en jonger) publiek de weg naar Nagele weet te vinden.

TIJDPAD

Van 2022 t/m 2025 wordt o.a. gewerkt aan de herinrichting van Museum Nagele en het lokale multi-functionele centrum, aan een ontwerp voor straatmeubilair, een digitaal platform, een visie op herbestemming en ruimtelijke ontwikkeling en de ontwikkeling van een landscape-achtig ‘icoon’.

Provincie Flevoland

gemeente Noordoostpolder

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Noordoostpolder
- Provincie Flevoland
- Lokale en regionale stakeholders

Uitvoerders

- Lokale stakeholders/projectleiders

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Buurtbakens Haarlem

ERF GOED DEAL

In het kerkenproject Buurtbakens gaan zeven kerken met de gemeente Haarlem op zoek naar permanente, sociaal-maatschappelijke functies als aanvulling op de eredienst.

CONTACT

buurtbakens@haarlem.nl
Jasper Pronk

BUURTBAKENS HAARLEM

Foto: ICaU Hans Peter Folmer

FINANCIERING

€ 1.422.000 totaal
€ 509.000 Erfgoed Deal
€ 913.000 cofinanciering

Gemeente Haarlem

PRODUCTEN + MEDIA

Wil je meer weten over de Haarlemse kerkenaanpak? Meld je aan voor de nieuwsbrief van Buurtbakens via buurtbakens@haarlem.nl of kom naar de inspiratiebijeenkomsten.

- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Webinar: Hoe voeg je buurtfuncties toe aan kerkgebouwen?
- Expositie: Bakens voor de Buurt
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Buurtbakens heeft de kerken en de gemeente Haarlem al veel inzichten gegeven. Vooral bijgebouwen blijken geschikt voor aanvullend gebruik. Het werkt goed als er binnen de kerkgemeente een werkgroep Buurtbakens is, waarin mensen met verschillende rollen binnen de kerk zijn vertegenwoordigd. Matchen verloopt moeizaam door verschillende verwachtingen, bijvoorbeeld dat een kerkgebouwen vrij invulbaar is of dat een Buurtbaken 'om niet' te gebruiken is voor buurtinitiatieven. De staat en beschikbaarheid van de gebouwen is vaak minder dan gedacht.

TIJDPAD

De zeven kerkgebouwen zijn onderzocht op erfgoedwaarden en duurzaamheid. Daarnaast zijn maatschappelijke en culturele organisaties gekoppeld aan de kerken om samenwerking te verkennen. Eind 2023 hebben de kerken en de (potentiële) medegebruikers een projectplan ingediend. Deze zijn door een onafhankelijke commissie op kwaliteit en haalbaarheid beoordeeld en zijn er bijdrage toegekend voor de uitvoering van deze projectplannen. Deze worden nu gerealiseerd. Het project Buurtbakens loopt tot medio 2025.

PARTNERS + SAMENWERKING

- 7 Haarlemse kerken
- Gemeente Haarlem (fysiek domein en sociaal domein)
- Adviseurs/ onderzoekers
- Zorg- en welzijnsorganisaties
- Culturele instanties
- Geloven in de Stad en Raad van Kerken Haarlem

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Sluiskwartier Deventer

ERFGOED DEAL

Deventer heeft een groeiopgave die voor een deel moet worden opgelost in het 19e eeuwse Sluiskwartier gelegen op de vestinggordel van de stad. Een verdwenen sluis en de grachten moeten weer beleefbaar worden en als draad dienen waaraan de kralen van de ruimtelijke ontwikkeling van de centrumschil een plek moeten krijgen. Studenten van de Hogeschool Saxion denken mee over wat de identiteit van het gebied is en welke kansen er liggen met het erfgoed voor klimaatadaptatie, toerisme, maar ook voor bewoners. Parallel daarop worden ontwikkelaars uitgedaagd om met behoud van erfgoedwaarden een gebiedstransitie tot stand te brengen van semi-industrieel naar wonen.

FINANCIERING

€ 454.000 totaal
€ 220.000 Erfgoed Deal
€ 234.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Kunstwerk
- Erfgoedroute
- Beleefbare sluis
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5

CONTACT

Gerda de Bruijn

SLUISKWARTIER DEVENTER

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Binnen het gebied valt veel te leren over de kansen die erfgoed biedt voor bewoners, ontwikkelaars en toeristen. Naast omgang met de stenen liggen er in het gebied tal van mogelijkheden voor klimaatadaptatie. Grachten en het omzoomende groen bieden mogelijkheden. Studenten van de Hogeschool Saxion denken vanuit een vrije rol na over hoe de historie van het gebied benut kan worden voor het transformatieproces.

TIJDPAD

- 2023: Sloop
- 2024-2026: Kunstwerk
- 2025-2026:
  - Nieuwbouw (overige plots)
  - Restauratie
  - Inrichting openbare ruimte
  - Ontwikkeling route

gemeente Deventer

SAXION

STICHTING INDUSTRIEEL ERFGOED DEVENTER

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Deventer
- Hogeschool Saxion
- Kunstenlab
- Stichting Industrieel Erfgoed Deventer
- Private ontwikkelaars

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Hart van Oosterhout

Het gaat om een gebied tussen de Waaldijk en de dorpskern, circa tien hectare groot. Motor en centrum van de ontwikkeling is de rijksmonumentale Leonarduskerk, die een nieuw leven krijgt als dorpshuis. Er komt een nieuwe basisschool, er worden woningen ontwikkeld voor starters en ouderen, een groen evenementenbrink en een dorpspark. Versterking van het dorpse karakter en de ruimtelijke aantrekkelijkheid is uitgangspunt. De gemeente Overbetuwe stelt daartoe de cultuurhistorie centraal bij de stedenbouwkundige uitwerking, de openbare ruimte en de bebouwing. Het dorpshart zal daardoor aansluiten bij het DNA van Oosterhout en het landschap, die sterk bepaald zijn door de ligging aan de Waal, die welvaart bracht maar ook ontij, en de tuinbouw.

THEA VAN DEN HEUVEL FOTOGRAFIE

BURO ONTWERP & OMGEVING

FINANCIERING

€ 1.840.000 totaal
€ 575.000 Erfgoed Deal
€ 1.265.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Een historische studie uitgevoerd
- Een stedenbouwkundig concept en toetsingskader opgesteld
- Een voorontwerp voor de transformatie van de rijksmonumentale Leonarduskerk tot dorpshuis uitgewerkt.
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5
- Deelsessie over het project tijdens het Nationale Monumentencongres

CONTACT

Theo Ahoud
Ben Verfürden

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een goede historische analyse geeft inzicht en inspiratie voor een erfgoedinclusieve planvorming;
- Herbestemming van een monumentaal kerkgebouw is complex en ligt gevoelig, in de dialoog met kerkbestuur en bisdom, maar ook binnen de dorpsgemeenschap en bij toekomstige gebruikers van in dit geval een dorpshuis;
- De rol van de gemeente is belangrijk, als trekker en regisseur. Dat kan alleen de gemeente vanwege de vele belangen die spelen;
- We hebben al ervaren hoeveel verbinding het kan geven als je de toekomst van een dorp verbindt aan de geschiedenis ervan.
- Het actief betrekken van dorpsbewoners heeft geleid tot een breed maatschappelijk draagvlak.

TIJDPAD

- 2025-2027 (realisatie): Herbestemming Leonarduskerk tot dorpshuis
- 2026-2028: Nieuwbouw basisschool SamSam
- 2028: Woningbouw
- 2027-2029: Herinrichting openbare ruimte

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- Gemeente Overbetuwe
- Waterschap Rivierenland
- Staatsbosbeheer
- Woonstichting Valburg
- Ontwikkelpartijen deelprojecten
- Directie basisschool SamSam
- Dorpsraad
- Bisdom
- Omgeving

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Rode Buurt Zaanstad

De opgave voor verduurzaming en modernisering van de bestaande woningvoorraad, waar woningbouwcorporaties voor staan, wordt in de Rode Buurt gecombineerd met een klimaatadaptieve inrichting van de openbare ruimte. Een belangrijke gemeentelijke opgave. Dit gebeurt zodanig dat de sterke wisselwerking tussen architectonische vormgeving en stedenbouwkundige opzet die typerend is voor deze vroeg 20ste-eeuwse buurt behouden blijft. Zo is de kenmerkende jarentwintigarchitectuur bij de renovatie van de bestaande bouw door Parteon zoveel mogelijk in ere hersteld. Ook de vormgeving van de nieuwbouw is geïnspireerd op de omringende architectuur. Daarnaast gaat het ook om het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte, die - door de voor die periode typische tuindorpachtige opzet - een zeer groen karakter heeft. De Rode Buurt fungeert hierin als pilot om dat zo te doen dat de cultuurhistorische waarden zoveel als mogelijk en betaalbaar behouden blijven.

RODE BUURT ZAANSTAD

FINANCIERING

€ 2.803.000 totaal
€ 600.000 Erfgoed Deal
€ 2.203.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- **Website** Parteon met o.a. maquette
- **Podcast** MAAKZaanstad: Het Zaanse avontuur #1
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- **Artikel** in tijdschrift DEAL! nr. 5

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Grijp herstructurering als kans aan voor integrale aanpak woningen en openbare ruimte en geef cultuurhistorie een verbindende rol.
2. Ontwerp vanuit de tuindorpachtige opzet met verwijzingen naar bestaande architectuur om de identiteit van de buurt te behouden.
3. Optimaliseer de aanwezige groenstructuur bij herinrichting openbare ruimte.
4. Stimuleer bewustwording onder bewoners door geveltuinen, sedumdaken en binnentuinen niet meer dan 60% te betegelen.
5. In september 2024 is een cultuurhistorische buurtwandeling voor bewoners georganiseerd en bij de feestelijke oplevering van de renovatie heeft deze nogmaals plaats gevonden. NMCX heeft voorlichting gegeven over klimaatadaptatie a.d.h.v. een interactieve simulatie.

TIJDPAD

Renovatie 72 woningen en sloop/nieuwbouw 24 woningen

- 2021 - 2023: Ontwerp, vergunnen en financieren
- 2023 - 2025: Bouwen renovatie (april 2025 opgeleverd)
- 2025 - 2026: Bouwen nieuwbouw

Herinrichting openbare ruimte

- 2024 - 2025: Voorbereiding aanpak riolering, bestraten, groen
- 2026: Uitvoering

PARTNERS + SAMENWERKING

- Woningcorporatie Parteon
- Gemeente Zaanstad

Uitvoerders

- HSB Bouw B.V.
- Hooyschuur Architecten B.V.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de **kennisbank van de RCE**.

WONEN EN MOBILITEIT

Kazernekwartier Venlo

Het project Kazernekwartier Venlo betreft de transformatie van een voormalig kazerneterrein nabij de binnenstad van Venlo, tot een gemengd stedelijk woongebied (woningen, bedrijvigheid, voorzieningen).
Het gebied heeft een hoge erfgoed-waarde door de aanwezigheid van rijks- en gemeentelijke monumenten in de vorm van een 20ste-eeuwse kazerne en onderliggend fort uit de 17e -19e eeuw. Beide tijdlagen zijn het uitgangspunt voor deze gebiedsontwikkeling en worden zicht- en beleefbaar gemaakt. Het project draagt daarnaast bij aan de invulling van de lokale en regionale behoefte aan stedelijk wonen voor de komende jaren.

TIJDPAD

- Start woningbouw (Q4-2025)
- Restauratie erfgoed 2de deel gereed
- Woningen in Verkoop
- Eerste woningen opgeleverd (Q2-2027)
- Fase 1 naar verwachting afgerond (2030)
- Symposiium met locatiebezoek (Q2-2026)
- Deelsessie PROVADA (2026)

FINANCIERING

€ 3.056.000 totaal
€ 795.000 Erfgoed Deal
€ 2.261.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed is als drager van zowel structuur als bebouwing succesfactor voor de gebiedsontwikkeling.
2. Een uniek project, waarin de gemeente met erfgoed als leidraad en kader samenwerkt met drie ontwikkelpartijen.
3. Bijzonder mobiliteitsconcept: parkeerhubs aan randen van wijk met zonnepanelen, geen auto's in straatprofiel. Oplaadplaatsen en deel e-mobiliteit via mobiliteitsapp.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Venlo
- Provincie Limburg
- Blink BV
- Laudy Vastgoedontwikkeling & Mulleners Vastgoed
- LiWes - Woonwenz

Uitvoerders

- West 8 Stedenbouw & Landschapsarchitectuur
- Heijmans B.V.

PRODUCTEN + MEDIA

- Website project
- Ontwikkelvisie
- Ontwikkelplan
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Jacob Schotten
Ernst-Jan van Langh

KAZERNEKWARTIER VENLO

provincie limburg

KAZERNE KWARTIER VENLO

venlo

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Historische Verbindingen Landgoed Eyckenlust

Landgoed Eyckenlust ligt nabij de kern van Beek en Donk in de gemeente Laarbeek. In een gezamenlijke gebiedsontwikkeling herstellen we de historische verbinding tussen dorp en landgoed en ontstaat een toekomstbestendig landgoed dat fungeert als het hart van een groene bufferzone. Zo wordt de woon- en leefomgeving van het dorp versterkt. Het herstel van de verbindingen zorgt ook voor een vliegwieleffect voor de hele gebiedsontwikkeling.

CONTACT

Saskia Hornikx
Simon Schimmel

FINANCIERING

€ 1.709.000 totaal
€ 812.000 Erfgoed Deal
€ 897.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een landgoed kan een belangrijke rol spelen als groene bufferzone nabij een kern.
- Erfgoedinclusief ontwerpen zorgt voor een stroomversnelling bij realisatie oplossingen voor maatschappelijke opgaven.
- Gebiedsgericht samenwerken door verschillende overheden brengt de nodige uitdagingen. We moeten ons hier nog beter op inrichten.

PRODUCTEN + MEDIA

- Website: projectpagina
- Website: Laarbeek
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

TIJDPAD

- Najaar 2023: opzetten onderzoek
- 2024-2025: onderzoek, ontwerp, aanbesteding en ruimtelijke procedures
- 2025-2027: realisatie
- Doorlopend: omgevingsdialoog en erfgoedparticipatie

Waterschap Aa en Maas

Laarbeek Waterpoort van de Peel

Provincie Noord-Brabant

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Laarbeek
- Waterschap Aa en Maas
- Landgoed Eyckenlust
- Provincie Noord-Brabant
- Strootman Landschapsarchitecten
- Floris Alkemade
- Lokale stakeholders en belangengroepen

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

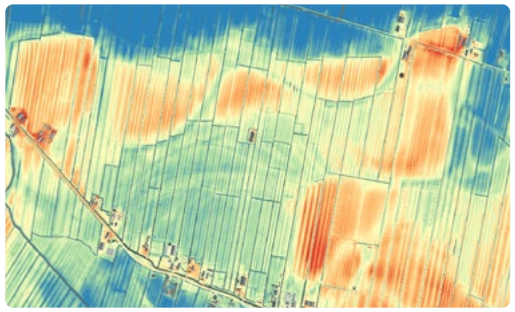
WONEN EN MOBILITEIT

Archeologie in Rijnenburg

De polder Rijnenburg, in het zuid-westen van de gemeente Utrecht, ondergaat in de komende 20 jaar een ingrijpende transformatie. Naast duurzame energieopwekking, recreatie, groen en natuur, speelt hier op termijn ook een grote woningbouwopgave. In de ondergrond ligt een oude stroomgordel. Daarop bevinden zich tientallen archeologische vindplaatsen, met name uit de Romeinse tijd. Met ons project willen we die vroegtijdig in kaart brengen, zodat zij samen met het overige erfgoed kunnen bijdragen aan de omgevingskwaliteit van het nieuwe stadsdeel.

CONTACT

Erik Graafstal

FINANCIERING

€ 340.000 totaal
€ 149.000 Erfgoed Deal
€ 165.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Atlas Archeologie met technische parameters
- Deelstudie effecten wortelwerking
- Deelstudie effecten waterberging
- Visie op vorm en functie ingepaste archeologie
- Alles beschikbaar op **eigen project-website**
- **Artikel** in tijdschrift DEAL! nr. 6

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Nu al zien we: hoe vroeger je in een complex project begint met archeologie, hoe groter de klappen die je maakt. Met een inzet van luttele eurotonnen nu besparen we straks miljoenen. En we geven een geheel eigen identiteit aan de nieuwe wijk. De ontwikkelpartners hebben de aanpak van ontwerpen vanuit water, bodem en archeologie omarmd. De vernieuwende focus op het complete archeologische landschap blijkt voor iedereen verrassend vanzelfsprekend. Voor archeologische prospectietechnieken is het project Rijnenburg alleen al door zijn schaal potentieel grensverleggend.

TIJDPAD

- November 2023 tot april 2024: uitvoering archeologische onderzoeken (drone-opnames, geofysisch onderzoek, proefsleuven, inventarisatie van collecties van hobby-archeologen).
- Voorjaar 2024: ontwerpend onderzoek naar de inpassing van archeologische resten.
- Tweede helft 2024: geven presentaties tijdens diverse congressen.

Gemeente Utrecht

PARTNERS + SAMENWERKING

- Marktpartijen Rijnenburg
- Kennispartners: UU, UvA, RCE, AORTA

Uitvoerders

- Erfgoed Utrecht
- 4D Research Lab UvA
- GT Eclipse, Medusa Explorations, Saricon

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de **kennisbank van de RCE**.

WONEN EN MOBILITEIT

Di Boneiru, Pa Boneiru

ERF GOED DEAL

Bonaire kent een groot tekort aan betaalbare woningen. De Woondeal voorziet in forse nieuwbouw, maar er liggen ook mogelijkheden in de bestaande woningvoorraad. Met name Rincon kent veel leegstaande woningen met erfgoedwaarde die in slechte tot matige staat verkeren binnen het beschermd dorpsgezicht. Bij het restaureren van deze gebouwen wordt de woningvoorraad vergroot terwijl de erfgoedwaarde blijft behouden. Hierbij wordt, naast wonen, nadrukkelijk ook gefocust op sociaaleconomische en maatschappelijke spin off, zoals microtoerisme, klimaatadaptieve herinrichting van de openbare ruimte en samenwerking met het MBO-onderwijs om restauratievakmanschap te behouden voor het eiland.

DI BONEIRU, PA BONEIRU

FINANCIERING

€ 1.936.000 totaal
€ 920.000 Erfgoed Deal
€ 1.016.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Hier verschijnt in de loop van 2025 een overzicht van alle marketing en communicatie middelen en links over dit project.
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Christopher Frans
Helvig Thode

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een gebiedsgerichte aanpak vereenvoudigt het verkrijgen van draagvlak: bewoners denken mee!
- Betrekken van wijkvereniging en onderwijs draagt ook bij aan langetermijndoelstellingen van het Openbaar Lichaam Bonaire.
- Een sterke focus op een beperkt gebied creëert impact:
  - woningherstel *plus* opwaarderen openbare ruimte
  - erfgoed *plus* klimaatbestendigheid (vergroening, waterbeheer)
  - sociaaleconomische ontwikkeling *plus* verbetering leefbaarheid (openbaar groen, BSO)

TIJDPAD

2025 (definitiefase en een deel realisatiefase)

- gewerkt aan een participatieve waarden- en kansenkaart met oog voor uitdagingen, erfgoedwaarden en maatschappelijke waarden
- bestek, vergunningen, aanbesteding

2026 (realisatiefase)

- huizen verduurzaamd
- klimaatadaptieve herinrichting openbare ruimte
- uitvoer
- oplevering

OPENBAAR LICHAAM BONAIRE

PARTNERS + SAMENWERKING

- Openbaar Lichaam Bonaire
- Stichting Cocari
- Tera Barra
- In te stellen klankbordgroep Rincon

Uitvoerders

- Erfgoedbureau OLB
- Lokale aannemers

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Buurtschap Hooge Hunze

Buurtschap Hooge Hunze is een woningbouwontwikkeling in het voormalige stroomgebied van de verdwenen rivier de Hunze. De gemeente Groningen wil deze rivier als een aloude identiteitsdrager terugbrengen in de stedelijke structuur om zo haar doelen t.a.v. wateropvang, leefkwaliteit en hittestress te realiseren. De ontwikkeling van het buurtschap is het eerste woningbouwproject waarin de stedelijke inpassing van de Hunze vorm gaat krijgen. In dit gebied worden ca. 200 woningen gerealiseerd op een plek waar nu nog bedrijven staan. De historische aanwezigheid van de Hunze in het hart van het gebied biedt een unieke kans om een bijzonder woongebied te realiseren.

BUURTSCHAP HOOGE HUNZE

AFBEELDING BURA_LC

AFBEELDING BURA_LC

FINANCIERING

€ 1.728.000 totaal
€ 821.000 Erfgoed Deal
€ 907.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Ontwikkelkader + plan Groningen stad aan de Hunze
- Docu EenVandaag: herstel Hunze in stedelijk gebied
- Wandelingen en fietstochten langs de verdwenen Hunzeloop via klimaatadaptatie Groningen
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Tamara Ekamper
Amanda Roubos

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Waarde van een historisch watersysteem voor hedendaagse opgaven zoals klimaatadaptatie, tegengaan hittestress, vergroening en biodiversiteit, recreatie.
- Kracht van een gedragen visie: ambitie voor herstel Hunze is geïnitieerd door Drents en Groninger Landschap, overgenomen door gemeente, afgestemd met diverse stakeholders, omgezet in beleid en ontwikkelkader dat handvatten geeft voor lokale uitvoering.
- Er wordt een fonds ingesteld waaruit investeringen voor het terugbrengen van de Hunze worden gefinancierd.
- Faciliteer kruisbestuiving tussen lokale bewonersverenigingen/ belangenorganisaties en ontwerpers/ projectleiders om het plan meer kwaliteit en eigenheid te geven.

AFBEELDING LC

TIJDPAD

1e kwartaal 2026
- Definitief SP

2026- medio 2027
- Procedure omgevingsprogramma
- Uitwerking ontwerp gebouwen
- Uitwerking ontwerp buitenruimte
- Vergunningprocedure

Medio 2027- medio 2029
- Bouw Buurtschap Hooge Hunze

PARTNERS + SAMENWERKING

- Het Groninger Landschap
- Waterschap Noorderzijlvest en Hunze en Aa's
- Provincie Groningen
- Bureau FLUX
- Landscape Collected

Uitvoerders
- Inpassing van de Hunze vormt een integraal onderdeel van de woningbouwontwikkeling die Kondor Wessels Projecten / Rottinghuis' Aannemingsbedrijf en Woningstichting Wierden en Borgen ter hand nemen.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

Swaen Curaçao

Swaen is een kwetsbare maar karaktervolle wijk in historisch Willemstad met een hoge erfgoed- en gemeenschapswaarde. Het vervallen stadshuis vormt het monumentale hart, omringd door informele zelfbouwwoningen. Dit project verbindt de restauratie en herbestemming van het stadshuis tot sociaal-maatschappelijk centrum met lokaal immaterieel erfgoed als motor voor duurzame, inclusieve gebiedsontwikkeling. Tegelijk worden openbare ruimte en hemelwater-problematiek structureel aangepakt om de leefkwaliteit te verbeteren. Via co-creatie en learning communities werken bewoners, studenten, overheid en experts samen aan toekomstbestendige oplossingen. De erfgoedgedreven aanpak sluit aan bij de transitieopgaven Wonen & Mobiliteit en Water & Bodem.

FINANCIERING

€ 509.500 totaal
€ 242.000 Erfgoed Deal
€ 267.500 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- **Waardekaart & buurtprofiel** (KIEN, HUL Quick Scan, Urbanismo Social)
- **Modelwoning** gebouwd met gerecycled material.
- **Water- & afvalpilots** (retentie, regenbakken, urban rain gardens).
- **Noodherstel stadshuis Swaen** als voorbereiding op herbestemming tot wijkdienstenhub.
- **Fieldlabs & participatie-ateliers** met bewoners en studenten (UoC, TU Delft, HHS).
- **Publicaties & digitale documentatie** waaronder de Swaen-aanpak, website, handreikingen en visuele verslaglegging.
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Erfgoed als motor: koppeling van materieel erfgoed (stadshuis), immaterieel erfgoed en woningverbetering zorgt voor brede bewonersbetrokkenheid.
- Integrale aanpak: KIEN, HUL Quick Scan en Urbanismo Social verbinden lokale kennis, cultuurhistorie en publieke ruimte aan eigen keuzes.
- Learning community: bewoners, studenten en experts delen kennis, vergroten draagvlak en voorkomen community-fatigue.
- Showcases: modelwoning, waterpilots en noodherstel bouwen vertrouwen op en maken opschaling mogelijk.

CONTACT

Jonathan Jukema

TIJDPAD

- **2025–2026**: participatie, waardekaart en buurtprofiel, stedenbouwkundige basis, ontwerp modelwoning en start noodherstel stadshuis.
- **2026–2027**: waterpilots, bouw modelwoning, fieldlabs en ateliers, eerste leerproducten.
- **2027 en daarna**: afronding Swaen-aanpak, voltooiing noodherstel, voorbereiding herbestemming en investeerderswerving.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Monumentenfonds Curaçao
- Universiteit van Curaçao
- Unidat di Bario
- AWA-Consult
- SCH Productions
- Ministerie van Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning (VVRP)
- Bewonersorganisatie (FSiB)
- National Archeological Anthropological Memory Management (NAAM)
- lokale experts, studenten en publieke partners

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WONEN EN MOBILITEIT

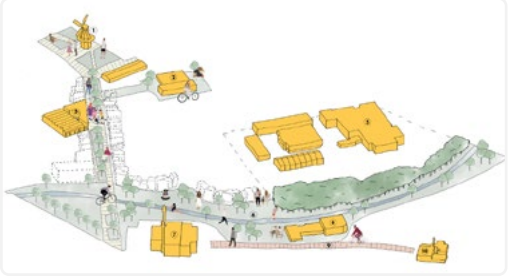
Almeleau

Herontwikkeling van Achter de Molen, het industrieel hart van Almelo, tot een levendige, inclusieve wijk. Erfgoed vormt het vertrekpunt: water, migratieverhalen, religieus erfgoed en industriële gebouwen worden verweven in het ontwerp. Het project koppelt woningbouw, klimaatadaptatie en sociale cohesie aan erfgoed, met ruimte voor ontmoeting, educatie en culturele expressie.

FINANCIERING

€ 1.318.000 totaal
€ 555.000 Erfgoed Deal
€ 768.000 cofinanciering

ALMELEAU

PRODUCTEN + MEDIA

- Bouwstenen en ontwerpprincipes
- Participatieplan en methodiek
- Cultuurstructuurkaart
- Symposium en kennissessies
- Projectwebsite
- Promotiefilm
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Kimber Miedema

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het project laat zien dat erfgoed een krachtige motor kan zijn voor ruimtelijke transities. Door water en migratie-verhalen als verbindende elementen te gebruiken, ontstaat een inclusieve participatieaanpak waarin bewoners met diverse achtergronden actief meedenken. De samenwerking tussen gemeente, waterschap en erfgoed-partners is cruciaal om technische opgaven te koppelen aan sociale en culturele waarden, waardoor niet alleen een wijk wordt gebouwd, maar ook een gedeeld verhaal.

TIJDPAD

- **Zomer 2025:** Initiatie en voorbereiding
- **Najaar 2025:** Onderzoek en analyse
- **Voorjaar 2026:** Ontwerp en planvorming
- **Najaar 2026:** Realisatie
- **Voorjaar 2027:** Afronding

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Almelo
- Waterschap Vechtstromen
- Provincie Overijssel
- Het Oversticht
- Diverse erfgoedpartners

Uitvoerders

- Gemeente Almelo
- Waterschap Vechtstromen

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

Transitie: Water en Bodem

Nederland heeft een rijke waterstaatkundige traditie. Met kennis van bodem en water bouwden onze voorgangers dijken en kanalen om het land leefbaar te maken. Toch kent de maakbaarheid van ons landschap grenzen. Extremer weer veroorzaakt steeds vaker overlast, watertekorten of droogte. Daarom moeten water en bodem de komende jaren sturend zijn bij de inrichting van ons land. Maatregelen zijn nodig om klimaatverandering op te vangen en het bodemsysteem gezond te houden. Historische dijken, sluizen en landschappen bieden inspiratie. Ze kunnen opnieuw worden ingezet, bijvoorbeeld om water te bergen, te geleiden of als waterkerende elementen.

PRIORITAIRE OPGAVEN

- DROOGTEBESTRIJDING
- WATEROVERLAST
- WATERKWALITEIT
- WATERVEILIGHEID
- BODEMDALING
- DIJKVERSTERKING
- BEEKDALHERSTEL
- HITTESTRESS IN STEDEN

De Wellekade in Deventer bij hoog water in januari 2011. Extreem hoge waterstanden zullen vaker voorkomen in Nederlandse rivieren. Het belang van een klimaatbestendige inrichting van onze leefomgeving zal daarom toenemen.

FOTO: ANP, BERLINDA VAN DAM

› INHOUDSOPGAVE

WATER EN BODEM

Kasteelpark Weert

PROJECT AFGEROND

Een houthandel op een historische site in de binnenstad van Weert is verplaatst. De gemeente heeft de locatie gekocht en deze toegevoegd aan het stadspark. Het betreft de voorburcht van kasteel de Nijenborgh, zetel van de Graaf van Horne. Erfgoed wordt zichtbaar en beleefbaar gemaakt, met als resultaat: minder steen, meer water, groen en biodiversiteit. Het Kasteelpark is inmiddels een publiekstrekker en zet Weert definitief op de kaart als 'de stad van de Graaf van Horne'.

STADSPARK WEERT

FINANCIERING

€ 1.855.000 totaal
€ 605.000 Erfgoed Deal
€ 1.250.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Lef hebben als relatief kleine gemeente om een bedrijf te verplaatsen.
2. Van Hornewandeling stadsgidsen.
3. Banners op bouwhekken, met informatie over herinrichting.
4. Openstelling voorburcht tijdens Open Monumentendag.
5. Burgerinitiatief Van Horne jaar drager maken van belangrijke gebiedsontwikkeling.

PRODUCTEN + MEDIA

- Video Herinrichting Kasteelpark Weert
- Webpagina landschapsarchitect
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel Verdieping: Een park van betekenis
- Artikel op weertdegekste.nl
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1

TIJDPAD

In juni 2022 is het Kasteelpark Nijenborgh in Weert feestelijk geopend. Daarbij is ook het ruiterstandbeeld van Philips van Horne groots onthuld. Hiermee is het project afgerond.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Limburg
- Nohnik Landschapsarchitecten
- Stichting Groen Weert
- Stichting Wonen Limburg
- Kring De Aldenborgh
- Stichting Ruiterstandbeeld Philips de Montmorency
- Inwoners

CONTACT

Bram Sentjes

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

VONDST

PROJECT AFGEROND

ERFGOED DEAL

In het project VONDST beogen de provincies Drenthe, Gelderland en Zuid-Holland een impuls te geven aan het benutten van erfgoed voor de duurzame ontwikkeling van de leefomgeving met het natuurlijk systeem van bodem, water en groen als primaire onderlegger.

VONDST bouwt voort op de pilot inzake het instrument stadsgeneses. Bij dit instrument wordt via 3D-visualisaties de historische ontwikkeling van gebieden getoond in relatie tot het natuurlijke systeem. Zo wordt inzicht verkregen in de hechting en onthechting van de landschappelijke inrichting met de ondergrond. Dit biedt vervolgens in samenhang met uitdagingen ten aanzien van klimaatadaptatie en energietransitie de basis voor ruimtelijke planning en beleid. Onderzocht wordt hoe geneses erfgoedinclusief gemaakt kunnen worden en kunnen worden toegepast op verschillende schaalniveaus (gebieden, wijken, dorpen). Dit kan weer input leveren voor de omgevingsvisies en de toepassing van het principe Water Bodem Sturend bij ruimtelijke keuzes.

FINANCIERING

€ 1.135.000 totaal
€ 500.000 Erfgoed Deal
€ 635.000 cofinanciering

TIJDPAD

- Eind 2022: oplevering gebiedsgenese provincie Gelderland en Zuid-Holland
- Eind 2023: oplevering gebiedsgenese Drenthe

PARTNERS + SAMENWERKING

- Diverse gemeenten, zoals Nijmegen, Midden-Drenthe en Oegstgeest
- GrondRR
- ErfgoedAcademie
- Hogeschool Van Hall Larenstein

PRODUCTEN + MEDIA

- Website Stadsgenese
- Publicatie Stadsgenese [pdf]
- Gebiedsgenese Midden-Drenthe
- Gebiedsgenese EHZ
- Gebiedsgenese Midden-Holland [pdf]
- Wijkgenese Hengstdal
- Kenniscafé Leefomgeving Drenthe
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1

CONTACT

- Paul Oude Boerrigter
- Klaas van der Veen
- Erik Kuik
- Peter Groenhuijzen

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Brede betrokkenheid van een gemeente bij geneses zorgt voor inzicht en eerbied voor de bijzonderheden van een plek; het besef dat een plek geen wit vel is.
2. Erfgoed en strategische planning zijn in omgevingsvisies nog niet voldoende verbonden. Hiervoor is ook draagvlak op bestuurlijk niveau noodzakelijk.
3. Met geneses alleen ben je er niet. Het zet erfgoed goed op de kaart maar er is aanvullende sturing nodig, bijvoorbeeld met ontwikkelprincipes en een wijkregieplan.
4. Geneses en het gesprek daarover helpt de samenwerking te versterken, erfgoed verbindt.
5. De uitdaging is om opbrengsten van provinciale deelprojecten van elkaar te laten leren.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Hoornwerk Grebbedijk

Bij de aanvraag in 2020 was het oorspronkelijk de bedoeling om het Hoornwerk op te hogen naar de historische situatie in 1756 waarmee het onderdeel van de dijkversterking zou worden. Door voortschrijdend inzicht bleek in het voorjaar van 2024 dat de dijk niet hoeft te worden opgehoogd, waardoor het project uit het Hoogwater-beschermingsprogramma (HWBP) is gehaald en de financieringsbehoefte voor het plan is komen te vervallen. Provincie Utrecht bespreekt alternatieve scenario's met het Waterschap en het Utrechts Landschap. Het alternatieve plan wordt nu uitgewerkt.

HOORNWERK GREBBEDIJK

FINANCIERING

€ 900.500 totaal
€ 428.000 Erfgoed Deal
€ 472.500 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Video dilemma Hoornwerk
- Bezoek de Grebbelinie
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1

CONTACT

Nicole Bakkum
Rianne Pot

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. 'Building with culture' als nieuwe dijkoplossing: betrek erfgoed al tijdens de planfase in de zoektocht naar technische oplossingen.
2. Landschapsarchitect inzetten bij project zorgt voor meerwaarde en kansen.
3. Dijkdenkers, samen met de 'buren' van de Grebbedijk nadenken over oplossingen.
4. Het Hoornwerk met de zichtbare tijdlagen weer herkenbaar in het landschap.
5. Reden van het aanpassen: verschil tussen voorlopige en definitieve rekenmodellen waarmee het waterschap werkt. Dit heeft ertoe geleid dat ophoging niet meer nodig is.

TIJDPAD

- Bekijk tijdpad online
- Van voorkeursalternatief naar definitief ontwerp – planuitwerking: najaar 2021 - zomer 2024
- Voorjaar 2024: ingrijpende aanpassing van het plan heeft ertoe geleid dat er in 2024-2025 bestudeerd zal worden of een andere invulling van dit project mogelijk is.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Waterschap Vallei en Veluwe
- Provincie Utrecht
- Utrechts Landschap
- Gemeente Rhenen

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Zitterd Climate Proof

Herinrichting van het Geleenbeekdal en klimaatbestendig maken van de stad. Dit gebied strekt zich vanuit het rijksbeschermde stadsgezicht en het centrum van Sittard. Samensmelting provinciale plannen Corio Glana, gemeentelijke visie Zitterd ReviSited en technische waterbeheer van het waterschap.

ZITTERD CLIMATE PROOF

FINANCIERING

€ 2.500.000 totaal
€ 1.000.000 Erfgoed Deal
€ 1.500.000 cofinanciering

CONTACT

Ruud Weijers

PRODUCTEN + MEDIA

- Plan Zitterd Waterproof 2016
- Onderbouwing ontwerp vispassage '18
- Video gebiedsontwikkeling Geleenbeekdal
- Video herinrichting Geleenbeek aan de Parklaan
- Video Klimaatadaptatie
- Projectpagina waterschap
- Artikel Sittard-Geleen nieuws
- Flyer Gered Groen
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed / historie van het gebied is inspiratie geweest voor de huidige plannen. Door de stedenbouwkundige en landschappelijke structuur te analyseren zijn de thema's en transitieopgaven aan bod gekomen.
2. Vroeg in gesprek gaan & blijven met belangstellenden en partners. Informatie ophalen bij de belang-stellenden en partners voorafgaand aan visievorming. Betrokkenheid van een klankbordgroep vasthouden gedurende het traject visievorming, ontwerp en zelfs tot en met uitvoering (kap 600 bomen: niet 1 bezwaar).

TIJDPAD

Planning website gemeente

Gemeente Sittard-Geleen

provincie limburg

Natuurmonumenten

ivn natuur educatie

waterschap limburg

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Limburg
- Gemeente Sittard-Geleen
- Waterschap Limburg
- Natuurmonumenten
- IVN Sittard-Geleen
- Diverse heemkunde- en historische verenigingen
- Buurtverenigingen
- Stichting 'Vrunj van ut Sjtadspark'

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Klimaatrobuuste Buitenplaatsen

PROJECT AFGEROND

De gevolgen van de klimaatveranderingen voor monumentaal groen en blauw op kastelen, buitenplaatsen en landgoederen zijn groot. Wat zijn écht de gevolgen van wateroverlast, hitte en droogte op groene monumenten? Het Kennisprogramma experimenteert in het veld, verzamelt good practices en vult lacunes in kennis in. In een digitale leeromgeving wordt dit voor iedereen die met monumentaal groenbeheer werkt beschikbaar. Het Kennisprogramma laat zien hoe erfgoed een meewegende en inspirerende factor kan zijn in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid.

FINANCIERING

€ 1.618.000 totaal
€ 653.000 Erfgoed Deal
€ 965.000 cofinanciering

KLIMAATROBUUSTE BUITENPLAATSEN

CONTACT

Yvonne Molenaar

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Speciaal voor (rijks)monumentaal groen en blauw op kastelen, buitenplaatsen en landgoederen een Groenblauwe Monitor om te onderzoeken waar de (meest) kwetsbare plekken zitten.
2. Drie proeftuinen in de provincies Utrecht en Gelderland om innovatieve oplossingen in de praktijk te brengen.
3. Good practices voor klimaatplannen.
4. Agendering en bewustwording urgentie klimaatrobuuste aanpak op historische buitenplaatsen.
5. Dialoog met sectoren erfgoed, water en klimaat voor integrale aanpak en opschalen goede voorbeelden.

PRODUCTEN + MEDIA

- Digitaal Platform Klimaatrobuust Buitenplaatsen
- Toekomstagenda Vitale Buitenplaatsen
- Routekaart Klimaatrobuuste Buitenplaatsen
- Groenblauw plan canvas
- Artikel Vakblad Natuur Bos Landschap
- Kennisbank Klimaatrobuuste Buitenplaatsen
- Quickscan Vitaliteit Groen Erfgoed
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 2

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen
- Provincie Utrecht
- Provincie Gelderland
- Provincie Zuid-Holland
- Gemeente Zeist
- Utrechts Landschap
- Utrechts Particulier Grondbezit

TIJDPAD

2021

- Uitvoering klimaatplannen proeftuinen. Start Groenblauwe Monitor.

2022-2023

- Lancering leeromgeving met good practices. Routekaart klimaatbestendige aanpak.

2024

- Oplevering kennisbank. Quickscan Vitaliteit Groen Erfgoed. Uitbreiding leeromgeving met zeven pioniersverhalen.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Watermolenlandschappen

PROJECT AFGEROND

Het project onderzoekt in de praktijk hoe historische watermolenland-schappen in het stroomgebied van de Dommel ingezet kunnen worden voor klimaatadaptatie. Hoe kunnen die historische landschappen het water in droge perioden beter vasthouden en het bij afvoerpieken beter bergen? Dit levert in totaal zo'n 300 à 400 hectare aantrekkelijk en klimaatrobuust beeklandschap op. Dat gebeurt op drie Brabantse watermolenlocaties, met tal van ondersteunende activiteiten gericht op kennisontwikkeling en -uitwisseling. De kern van het project bestaat uit drie uitvoeringsprojecten.

WATERMOLEN-LANDSCHAPPEN

FINANCIERING

€ 1.356.000 totaal
€ 610.000 Erfgoed Deal
€ 746.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Handreiking waarin de opgedane kennis en ervaringen zijn gebundeld (i.o.).
- Watermolenlandschappen in de landschapsbiografie van de Dommel.
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 2

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Aansluiten bij lopende gebieds-processen van waterschappen, gemeenten en natuurorganisaties zodat erfgoed een integraal onderdeel van het planproces en uitvoering wordt.
2. Ontwikkelen rekentool: effecten van (tijdelijke) peilverhoging op bebouwing infrastructuur en landbouw.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Molenstichting Noord-Brabant
- Provincie Noord-Brabant
- Waterschap De Dommel
- *Dit project wordt ondersteund door meer dan 20 partners, koepel-organisaties en internationale partijen.*

TIJDPAD

De start van het project vond plaats tijdens de Landschapstriënnale in april 2021. Tot medio 2025 gaan we aan de slag bij de watermolens van Venbergen (gemeente Valkenswaard), Opwetten (gemeente Nuenen en Eindhoven) en Spoordonk (gemeente Oirschot). Eind 2024 / begin 2025 komt het Dommelpad gereed: een wandeling met als thema 'Een Kralensnoer van Watermolenlandschappen'.

molenstichting Noord-Brabant

Waterschap De Dommel

Provincie Noord-Brabant

ERFGOEDDEAL WATERMOLEN LANDSCHAPPEN

CONTACT

Riet Meijer
info@watermolenlandschappen.nl

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Nieuwe Waterwerken Zoutkamp

In Zoutkamp wordt de rijksmonumentale Hunsingosluis gerestaureerd en van keersluis omgebouwd tot schutsluis. Naast de sluis komt een nieuw gemaal. De regionale kering door het dorp wordt verlegd naar de voormalige zeedijk. Erfgoed in de fysieke leefomgeving vormt in dit project een sturende, leidende- maar ook een verbindende inspiratiebron bij de ruimtelijke keuzes bij een ingrijpende aanpak van klimaatadaptatie.

NIEUWE WATERWERKEN ZOUTKAMP

FINANCIERING

€ 1.690.000 totaal
€ 690.000 Erfgoed Deal
€ 1.000.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Artikel en filmpje over het project op RTV Noord
- Film waarin het project is uitgelegd
- Projectpagina van het Waterschap
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 3
- Reportage RTV Noord
- Inspiratieboekje Klimaatadaptatie – Heritage-based solutions [pdf]
- Nieuwsbericht Hunsingosluis - Provincie Groningen

CONTACT

Eddi Ottens

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het bijzondere van dit project is dat we leren erfgoed niet als last, maar juist als kans te zien. Erfgoed is een onderwerp dat de identiteit van een dorp of streek benadrukt en dat de interesse heeft van bewoners. Inwoners voelen zich hierdoor betrokken en komen met wensen en ideeën. Die leiden tot een integrale oplossing waarbij niet meer de aanleiding (de maatregelen in het kader van waterveiligheid) het speerpunt zijn, maar het erfgoed inclusieve als onderdeel van de integrale gebiedsopgave. Die ervaring, dáár kunnen we wat mee voor toekomstige projecten!

TIJDPAD

De uitvoering is gestart in maart 2023. Begonnen is met de aanleg van de bouwkuip van het nieuwe gemaal. Na de zomer van 2024 is de ombouw en renovatie van de Hunsingosluis gestart. De werkzaamheden zullen naar verwachting in 2026 zijn afgerond.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Groningen
- Gemeente Het Hogeland
- Waterschap Noorderzijlvest
- H+N+S Landschapsarchitecten
- Vereniging Dorpsbelangen Zoutkamp
- Next Architects
- Strukton Infra Specials b.v.
- Waddenland
- Visserijmuseum Zoutkamp

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Beken & Bleken van Losser

Het erfgoed van het dorp Losser en het omringende landschap wordt ingezet t.b.v. klimaat- en duurzaamheids-opgaven. Het plan verbindt het dorp met het Dinkeldal, met het erfgoed als stepping stones langs de stroom. Bijzonder is Rijksmonument de Dorpsbleek. Herstel van dit erfgoed van de Twenste textielhuisnijverheid versterkt de karakteristieke landschapsinrichting.

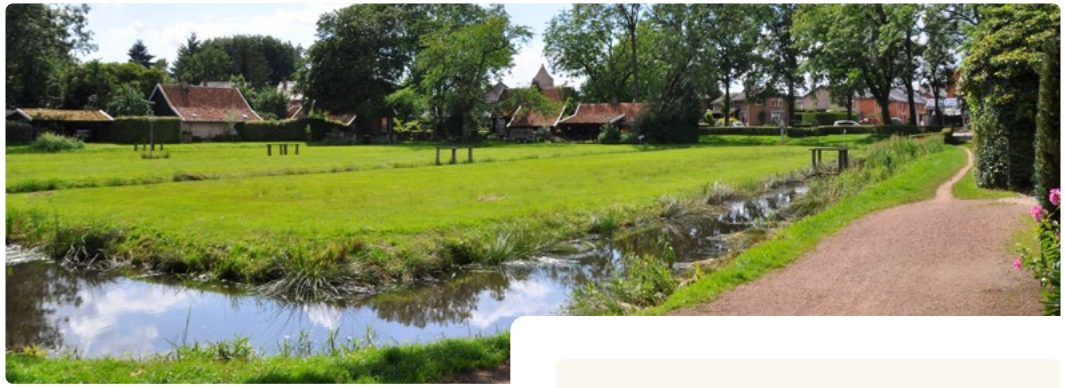
FINANCIERING

€ 1.404.000 totaal
€ 667.000 Erfgoed Deal
€ 737.000 cofinanciering

CONTACT

Robert Middelhuis

BEKEN & BLEKEN VAN LOSSER

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De Erfgoed Deal biedt ons talloze aan-knopingspunten om ons lokale erfgoed onder de aandacht te brengen én om de betekenis die het voor nu en de toekomst heeft te laten zien. Vanuit ons project zetten we activiteiten op en inspireren we anderen. Onder meer met een samenwerking met Twente Marketing, een symposium voor vakgenoten, een publieksdag, verbindingen met het primair onderwijs en projecten voor jongeren, toeristische routes en een podcast. Op deze manier kunnen we een breed publiek informeren, enthousiasmeren en zo goed mogelijk betrekken.

PRODUCTEN + MEDIA

- In samenwerking met Textiel Festival Twente maakt het textiel-erfgoed van Losser deel uit van routes
- Routes textielerfgoed
- Website Beken en Bleken van Losser
- Podcast Schatkamer Proat
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 3

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Waterschap Vechtstromen
- Gemeente Losser
- Historische Kring Losser
- Staatsbosbeheer
- St. Erve Kraesgenberg
- *En vele anderen*

TIJDPAD

De herinrichting Dinkeldal-Zuid (terugbrengen meander & her-stel natuurwaarden) is in 2022 voltooid. In 2024 is gestart met de werkzaam-heden aan de Dorpsbleek, waarbij ook aquathermiesysteem wordt gerealiseerd voor het verwarmen en verduurzamen van zwembad Brilmansdennen. De retourstroom van dit systeem wordt benut voor continue suppletie van de Dorpsbleek. Ook met de aanleg van de retourstroom zijn we in 2024 ge-start. Park de Drie Bogen is begin 2024 opnieuw ingericht. Er is nu meer ruimte voor hemelwater, het dak van de kerk is afgekoppeld en de Dorpsbeek komt op een creatieve en interactieve manier naar voren in het park.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Linielandschap Waaldijk

De dijk tussen Gorinchem en Waardenburg is versterkt. Met de bijdrage van de Erfgoed Deal maakten we aanvullend op de dijkversterking de Ravelijn bij Gorinchem, de batterij bij de Dalemse Sluis, dijkpost Hercules en de inundatiewerken van Fort Vuren weer functioneel. De ravelijn bij Gorinchem en de inundatiewerken van Fort Vuren hebben weer een functie in het watersysteem. Zo is er niet alleen sprake van een veilige, maar ook een recreatieve en cultuurhistorisch informatieve dijk waarop de samenhang in het Linielandschap is te beleven.

PROJECT AFGEROND

LINIELANDSCHAP

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Al vroeg in het project is cultuurhistorie meegenomen in het ontwerpproces.
2. Nauwe samenwerking tussen overheden, advies- en ontwerpbureaus én de aannemer loont.
3. In het projectplan Waterwet voor de dijkversterking zijn ook een aantal cultuurhistorische zaken meegenomen (dit noemen we inpassen).
4. De kers op de taart zijn de 4 onderdelen waarvoor we de Erfgoed Deal bijdrage hebben gekregen. Erfgoed is geïntegreerd in het watersysteem én beter zichtbaar voor de medemens.

FINANCIERING

€	1.814.000	**totaal**
€	721.000	Erfgoed Deal
€	1.093.000	cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Vermelding in boek ‘Wisseling van de wacht – nieuw leven voor de hollandse waterlinies’
- Presentatie op Deltacongres
- Geregeld updates op website en social media
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5

CONTACT

Maura Niessen
Willem Brouwers

ERFGOED DEAL

TIJDPAD

De dijkversterking is in 2025 afgerond.

provincie Gelderland
provincie Zuid-Holland
Gemeente Gorinchem
GEMEENTE WEST BETUWE
Waterschap Rivierenland
GraafReinaldalliantie

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- Provincie Zuid-Holland
- Gemeente Gorinchem
- Gemeente West Betuwe
- Waterschap Rivierenland

Uitvoerders

- Graaf Reinaldalliantie

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Awa pa Kòrsou - Water voor Curaçao

ERF GOED DEAL

‘Awa pa Kòrsou - Water voor Curaçao’ werkt aan herstel van de stroomgebieden van natuur- en cultuurhistorische watersystemen van rooien en dammen en de daarmee samenhangende unieke monumentale plantages en waterwerken. In het urbane Rooi Catootje en het rurale Christoffelpark worden natuur, cultuur en historie klaar gemaakt voor de toekomst en de kennis en gebieden bereikbaar gemaakt voor publiek en onderwijs. Zo wordt de zoetwaterhuishouding op het eiland verbeterd en gecombineerd met de bewustwording rondom de gevolgen van klimaatverandering.

WATER VOOR CURAÇAO

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De organisaties hebben op het gebied van erfgoedbeheer veel raakvlakken en maken gebruik van elkaars kennis en expertise. Het project doet aan kennisdeling met overheidsidentiteiten, belanghebbenden en lokale bewoners. Praktisch informatiemateriaal, in de vorm van een documentaire, publicaties, educatieve video’s, infobladen en wandelkaarten van/over de diverse locaties maken de verworven kennis toegankelijk voor een breed publiek.

FINANCIERING

€	758.000	totaal
€	357.000	Erfgoed Deal
€	401.000	cofinanciering

CONTACT

Jonathan Jukema

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Monumentenfonds Curaçao (SMfC)
- Caribbean Research & Management of Biodiversity Foundation (Carmabi)
- University of Curaçao
- National Archaeological Anthropological Memory Management Foundation (NAAM)
- Mongui Maduro Foundation

PRODUCTEN + MEDIA

- Consolidatie v/d ruïne plantagehuis Zevenbergen alsook het antropologisch/archeologisch onderzoek is afgerond. De ‘historische-tour’ in dit gebied is actief (o.a. over het watergebruik van de eerste bewoners, de Arawak indianen, tijdens koloniale periode en huidige tijd) en educatieve wandelroutes zijn uitgezet.
- Waterwerken rondom landhuis Savonet zijn geconsolideerd en dammenstructuur rondom landhuis Rooi Catootje zijn functioneel hersteld.
- Projectresultaten worden vastgelegd in een documentaire, educatiemateriaal, bezoekersinformatie en publicaties (1e semester 2026).
- Digitale nieuwsbrief Awa pa Kòrsou
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 5
- Aanbevelingen voor een toekomstgericht waterbeleid op Curaçao.

TIJDPAD

- Herstel- en consolidatiewerkzaamheden aan de waterwerken zijn afgerond; aanvullend archeologisch en hydrologisch onderzoek is uitgevoerd.
- Werktafels van het living lab (landelijk en stedelijk gebied) en open-mic avonden over cultuurhistorie met bewoners en stakeholders zijn gehouden.
- Voorlichtingsmateriaal (incl. locatieborden en digitaal educatief materiaal) is in de afrondende ontwikkelfase.
- Het project is afgesloten met een slotconferentie op 6 november 2025; resultaten en een voorproefje van de documentaire zijn gepresenteerd.
- Begin 2026 worden de documentaire, publicatie en overige educatieve materialen gepresenteerd.

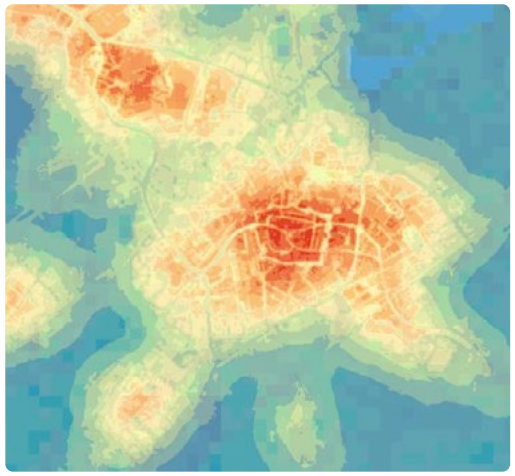
Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Klimaatbestendige Leidse Binnenstad

ERFGOED DEAL

De historische binnenstad van Leiden is het economische en toeristische hart van de regio. De dichte bebouwing met vaak stenige inrichting van historische stegen, grachten en pleinen, zorgt ervoor dat de binnenstad vatbaar is voor hittestress. De Erfgoed Deal geeft Leiden de kans om te onderzoeken hoe de historische binnenstad deze hittestress kan aanpakken en aantrekkelijk kan houden voor de enorme hoeveelheid aan functies en gebruikers die ze nu heeft. De Erfgoed Deal is voor Leiden van belang om een samenhangend onderzoek en erfgoed inclusief ontwerp te ontwikkelen voor de grachtenstad van de toekomst.

FINANCIERING

€ 1.894.000 totaal
€ 900.000 Erfgoed Deal
€ 994.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Actualiteiten worden bijgehouden op de website, dit is ook de basis van de leeromgeving
- Onderzoek historisch groen- en blauw Leidse binnenstad
- Toolbox voor de private en openbare buitenruimte
- Campagne gericht op de private buitenruimte
- Uitbreiding subsidieregeling
- Realisatie eerste stegen, pleinen en kades
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Onderzoeksfase: onderzoek naar hoe historisch groen en blauw kan bijdragen aan klimaatadaptatie en biodiversiteit in de binnenstad.
2. Ontwerpfase: set aan ontwerpuitgangspunten en -methodiek waarmee de gemeente en bewoners de komende jaren de grotere vergroeningsopgave in de binnenstad integraal en doelgericht kunnen aanpakken.
3. Uitvoeringsfase: aan de slag met stegen, pleinen en kades volgens learning by doing.

CONTACT

Steef Löwik
Nicole Aalbers

TIJDPAD

- 2024 Onderzoeksfase
- 2024 – 2026 Communicatie en campagne
- 2025-2026 Toolbox en ontwerp Leidse grachtenstad
- 2024-2026 Uitvoeringsprojecten

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Leiden
- Stichting Cultuurkwartier
- Centrummanagement Leiden
- Historische Vereniging Oud Leiden
- Waterambacht Leiden

Uitvoerders

- Universiteit Leiden, Naturalis, MBO Rijnland, Wereldmuseum en gemeente Leiden

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Schans-Buitenwacht Kampen

ERF GOED DEAL

PROJECT AFGEROND

In Kampen wordt de belangrijke positie en de waterhistorie van Schans-Buitenwacht als oud verdedigingswerk en Belvedère over de oude Hanzestad weer zichtbaar en voelbaar gemaakt. Schans-Buitenwacht ligt aan de voet van de IJsselbrug, tegen IJsselmuiden aan. Met het versterken van het mobiliteitsknooppunt, werd de historische toegangspoort naar Kampen te midden van een lommerrijk landschap hersteld.

SCHANS-BUITENWACHT KAMPEN

PRODUCTEN + MEDIA

- Filmpje Cultuurhistorie en klimaatadaptatie Schans Buitenwacht over het thema wateroverlast;
- Filmpje Climate Adaptation Summit Glasgow over lessons learned;
- De ontwikkeling van Schans-Buitenwacht was via de bouwapp van NTP te volgen en werd vastgelegd door drone-beelden.
- Hoogwater speelaanleidingen werden in het najaar van 2024 gerealiseerd.
- Muurschildering op het verdeelstation van Enexis - met een knipoog naar de historie van Kampen.
- Lesbrief voor groepen 7+8 van de basis-scholen (vanaf nov'- 2024 in gebruik).
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

info@kampen.nl

FINANCIERING

€ 2.266.000 totaal
€ 900.000 Erfgoed Deal
€ 1.366.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Omdat het erfgoed van Schans-Buitenwacht leidend is geweest vanaf het voortraject en tijdens de ontwikkeling van het ontwerp, begreep de omgeving de historische context van het gebied. Daardoor ontstond er draagvlak voor oplossingen op het gebied van klimaatadaptatie en mobiliteit, die de watergeschiedenis van Schans-Buitenwacht weer zichtbaar maken en de beleefbaarheid van het gebied versterkt.

TIJDPAD

- Oktober 2023: start realisatiefase
- Media 2025: eindoplevering realisatiefase
- Begin 2024: Belvedère met onderliggende fietsenstalling
- Najaar 2024: aanleg parkgedeelte met het grondlichaam, wadi's met hoogwater speelaanleiding en beplanting

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Waterschap Drents Overijsselse Delta
- Het Oversticht

Uitvoerders

- Gemeente Kampen
- NTP

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Archeologie Singelpark Oldenzaal

Singelpark Oldenzaal is een klimaat-adaptief park rondom de historische binnenstad. Precies op de plek waar ooit grachten, wallen en muren de stad verdedigden. Deelproject 'van Deurningerpoort naar Steenpoort' gaat van start met archeologisch onderzoek. Zo kan wat ondergronds is beter worden beschermd, geïntegreerd in het ontwerp en inspiratie bieden voor oplossingen.

CONTACT

Aashna Koeldiep
Nienke Swierstra

FINANCIERING

€ 1.425.000 totaal
€ 677.000 Erfgoed Deal
€ 748.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Video – Cultureel Erfgoed in Oldenzaal
- Website – Singelpark
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Praktische case study: bijdrage nieuwe werkwijze archeologie.
2. De ruimte voor water (wadi's) wordt ruimtelijk ingepast, met een verwijzing naar de geschiedenis (stadsmuur/gracht). Kennis over de historie van de loop van ondergrondse beken wordt gebruikt voor de locatie van toekomstige waterberging.
3. Erfgoedinclusief maken van ontwerp en uitvoering.
4. Ontdekken of en hoe archeologie beter zichtbaar en beleefbaar kan worden gemaakt.
5. Bewustwording samenhang hedendaagse opgaven met erfgoed.

TIJDPAD

2e kwartaal 2025
- start archeologisch onderzoek
- start participatie en educatie

3e kwartaal 2025
- vervolg archeologisch onderzoek
- scholierenbezoek incl. input ontwerp

4e kwartaal 2025
- sloop Topsportpand

3e kwartaal 2026
- verwachting opening vernieuwde Archeohotspot Museum Oldenzaal

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Gemeente Oldenzaal
- Het Oversticht
- Stichting Oldenzaalse Musea

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Artis: Ruimte voor Water in de Stad

De omgeving rondom Artis in de 19e-eeuwse Plantagebuurt is een van de meest urgente regenwaterknelpunten in Amsterdam. Door historische landschapselementen als vergroening en regentuinen in Artis terug te brengen en (deels) openbaar toegankelijk te maken, kan dit erfgoed overtollig regenwater uit de buurt opvangen en daarmee kraanwaterverbruik verminderen.

CONTACT

Savitri Groag
Berci Florian

PRODUCTEN + MEDIA

- Persbericht Artis
- Persbericht Land + Water
- Projectpagina vooronderzoek Groen Water-hubs
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

FINANCIERING

€ 2.138.000 totaal
€ 500.000 Erfgoed Deal
€ 1.638.000 cofinanciering

ARTIS: RUIMTE VOOR WATER IN DE STAD

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Maak van regenwateroverlast een kans;
2. Werk samen met de gemeente, omwonenden, onderzoeksinstellingen en andere relevante experts;
3. Pak een lokale uitdaging als gebiedsopgave aan;
4. Inspireer bewoners om adaptief en verantwoord met (regen)water om te gaan.

TIJDPAD

2024 - 2025
- Start project. Afronding voor-onderzoek i.s.m. TU/Delft. Definitief gebiedsontwerp.

2025 - 2027
- Schop in de grond. Aanpassingen Plantage Middenlaan, regentuinen, watertuinen en Salmplein.

2027 – 2030
- Overige ingrepen t.b.v. klimaat adaptief maken van de Plantagebuurt.

ARTIS

Gemeente Amsterdam

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Amsterdam
- Artis
- Waternet, Waterschap AGV, Amsterdam Weerproof
- TU/Delft, UvA, LIFE4Zoos

Uitvoerders
- Gemeente, Waternet, Artis

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen

Met het project Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen wordt naast behoud van beladen erfgoed, ook geïnvesteerd in een duurzame toekomst voor de regio. Het herstelt een negatieve ingreep in de waterhuishouding op Walcheren, namelijk de brakwaterstroom van een tankgracht, onderdeel van de Atlantikwall, die zich vermengt met het zoete water in de kreekruggen. Het nabijgelegen Koudekerke, dat in droge zomers kampt met drinkwatertekorten door verhoogd toeristisch waterverbruik, ligt op een geschikt kreekruggensysteem voor zoetwaterberging. Kleine systeemaanpassingen vergroten hier de zoetwateropslag in de kreekrug, waarbij deze bijzondere erfgoedstructuur bijdraagt aan het oplossen van het actuele en toekomstige zoetwatervraagstuk.

FINANCIERING

€	617.000	**totaal**
€	293.000	Erfgoed Deal
€	324.000	cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Water- en bodem gestuurde opgaven vragen een gedetailleerde analyse van beide systemen.
2. Laat onderzoek in het veld uitvoeren om aannames op basis van kaartmateriaal te toetsen.
3. Project is een voorbeeld van hoe het beladen erfgoed van de Atlantikwall een positieve bijdrage kan leveren aan een gebiedsopgave (in dit geval verbetering van de waterhuishouding).

CONTACT

Laura Ietswaart
Suzanne de Kanter

PRODUCTEN + MEDIA

- Nieuwsitem: Erfgoed Deal voor project Landfront Vlissingen, pilotlocatie Koudekerke | Provincie Zeeland
- Informatie over bunkers: Bunkers in en om Vlissingen – Zeeuws Archief
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

KLIMAATGERAAMTE LANDFRONT VLISSINGEN

TIJDPAD

2024
- Aanstellen projectleider en uitwerken van technisch ontwerp.

2025
- Najaar: start werkzaamheden

2026-2027
- Uitvoering en realisatie pilot Koudekerke

Provincie Zeeland

GEMEENTE VEERE

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Zeeland
- Gemeente Veere
- Waterschap Scheldestromen
- Verschillende andere stakeholders

Uitvoerders
- Provincie Zeeland i.s.m. Gemeente Veere, architecten, Waterschap Scheldestromen en o.a. lokale uitvoerders voor grondverzet.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Waterharmonica Noorderbos Tilburg

In Tilburg, te midden van het uitgestrekte Landschap Pauwels, wordt de Waterharmonica ontwikkeld: een project dat verleden, heden en toekomst samenbrengt. Dit initiatief transformeert de historische vloeivelden, oorspronkelijk aangelegd voor het zuiveren van industriewater uit de lokale textielindustrie, tot een innovatief systeem voor waterbeheer van ecologische én cultuurhistorische waarde. In de toekomst zal vuil regenwater uit de stad gezuiverd en benut worden om verdroging van natuur buiten de stad tegen te gaan. De historische inrichting is daarvoor de onderlegger.

FINANCIERING

€ 2.751.000 totaal
€ 858.000 Erfgoed Deal
€ 1.893.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

Tijdens de projectrealisatie verschijnen meer producten, zoals wandelroutes.
Tot nu toe:

- Filmpje 'weg van het water'
- Filmpje 'water- en klimaatlandschap'
- Filmpje Noorderbos en de vloeivelden
- Website voor beleving Pauwels
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

CONTACT

Olivier Keij

WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Hedendaagse vloeivelden:
   De pilots op de voormalige vloeivelden bieden nieuwe inzichten die in deze of andere waterharmonica's nationaal en internationaal gebruikt kunnen worden.
2. Schone Leij (?), verhaal van het water:
   Is het mogelijk weer met een schone lei te beginnen: bewustwording rondom duurzaam gebruik water en historische vervuiling.
3. Beleving en educatie: Beleefbaar maken van oude en nieuwe tijdlijnen in waterzuivering is van recreatieve en educatieve waarde voor de inwoners van de stad en andere bezoekers van het textielmuseum en het Noorderbos.

TIJDPAD

2025
- Inrichting pilotgebieden op voormalige vloeivelden en herstellen pompgemaal

2026
- Herstel bezinkbakken en fytoremediatie
- Aanplant stinzenlinten
- Realisatie recreatieve elementen
- Ontwikkelen informatiefilm en leeromgeving

2027
- Realisatie vierde trap nazuivering bij rioolwaterzuivering Tilburg

2028
- Realisatie waterharmonica Noorderbos
- Afronding project

PARTNERS + SAMENWERKING

- Waterschap De Dommel
- Gemeente Tilburg
- Provincie Noord-Brabant
- Beeldend kunstenaar Paul de Kort

Samen met partners in Landschap Pauwels en het TextielMuseum

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Landschapszone Almere Stichtsekant

Stichtsekant in Almere ontwikkelt zich tot een duurzaam bedrijventerrein, ingebed in een groenblauwe landschapszone. De ontdekking van 23 steentijd-vindplaatsen leidde tot een ontwerp waarin natuur, water en archeologie centraal staan. De zone verbindt omliggende natuurgebieden en biedt ruimte voor ecologie, waterberging en recreatieve routes.

FINANCIERING

€ 2.424.562 totaal
€ 826.859 Erfgoed Deal
€ 1.597.702 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Rapportage monitoring effecten klimaatingrepen.
- Droneopnames voor, tijdens en na de inrichting.
- Handreiking 'Klimaatrobuust erfgoed beleven'
- Publicatie in een tijdschrift voor de beroepsgroep
- Opschalen Toolbox Steentijdwildernis
- Bijdragen Platform Klimaat en Erfgoed.

CONTACT

S.L.M. Boelens
M. Dahhan

LANDSCHAPSZONE ALMERE STICHTSEKANT

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Onderzoekslijn I: inzicht in klimaatgerichte conservering via monitoring.
2. Onderzoekslijn II: inzicht in gebruiks- en belevingswaarde voor optimalisatie.
3. In-situ behoud versterkt landschap en identiteit.
4. Opschaling Toolbox Steentijdwildernis tot best practice.
5. Brede kennisdeling en educatie via publicaties, kaart en lesmateriaal.
6. Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 6

TIJDPAD

- **2025** – Start grondwerk, watersysteem en groen (oostelijk deel, Q4 2025).
- **2026** – Start onderzoekslijnen en opschaling Toolbox. Aanleg fiets- en wandelpaden.
- **2027** – Uitwerking en plaatsing steentijdmeubilair, informatiepanelen en wildcamera's.
- **2029** – Realisatie rabatbos (westelijk deel).

Gemeente Almere

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Flevoland
- AWN Flevoland
- Waterschap Zuiderzeeland
- Vereniging Parkmanagement Bedrijvenpark Stichtsekant
- Aeres Hogeschool
- VVV / City Marketing
- Stad & Natuur Almere
- Landschapsbeheer Flevoland

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

WATER EN BODEM

Land van Heren van Herlaar

In het door de geschiedenis getekende landschap tussen 's-Hertogenbosch, Vught, Esch en Sint-Michielsgestel staat het waterschap De Dommel voor de opgave ruim 25 kilometer dijk te versterken in een van de oudste waterlandschappen van Brabant. Van middeleeuwse dijken en watermolens tot de waterlinies uit de Tachtigjarige Oorlog en rivierverbetering uit de twintigste eeuw – elk tijdperk liet zijn sporen na.
Samen met Brabants Landschap en de provincie Noord-Brabant werkt het waterschap aan het Erfgoed Dealproject 'Het Land van Heren van Herlaar', een voorbeeld stellend koploperproject waarin twee kilometer dijkverbetering, natuurontwikkeling en erfgoed hand in hand gaan. Hierin staat het principe 'behoud door ontwikkeling' centraal: het laat zien dat erfgoed niet in de weg staat van vernieuwing, maar juist richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling.

FINANCIERING

€ 2.000.000 totaal
€ 850.000 Erfgoed Deal
€ 1.150.000 cofinanciering

FOTO WATERSCHAP DE DOMMEL

Hoogwater in de uiterwaarden van De Dommel bij Oud-Herlaar. De monumentale boerderij was vroeger een kasteel en de residentie van de machtige Heren van Herlaar.

LAND VAN HEREN VAN HERLAAR

PRODUCTEN + MEDIA

- Via symposia, excursies, storymaps en digitale publieksarchieven worden verhalen gedeeld.
- De initiatiefnemers willen hun aanpak delen via landelijke kennisdagen, publicaties en tentoonstellingen.
- Artikel in DEAL! nr. 6

CONTACT

Xandor Eblé
Arjen Simons

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het project is nadrukkelijk bedoeld als leertraject. In veldateliers en kennis-bijeenkomsten werken overheden, onderzoekers, ontwerpers en bewoners samen. Lokale partners zoals de Heemkundevereniging De Heerlijkheid Herlaar, IVN, Stichting Zuiderwaterlinie en Kringvrienden 's-Hertogenbosch dragen bij aan kennisontwikkeling.
Als in 2029 de resultaten worden gepresenteerd tijdens het Frederik Hendrikjaar, zal zichtbaar zijn hoe een eeuwenoud landschap zich opnieuw heeft uitgevonden.

TIJDPAD

- Voorjaar 2026: Nadere detail-lering drie uitvoeringssporen en start planuitwerking vijf deelprojecten.
- Medio tot eind 2026: Ontwerpend onderzoek en veldateliers. Dit resulteert in uitvoeringsontwerpen en projectbesluiten. Periode 2027-2029: Realisatie vijf deelprojecten. De uitvoering van het overkoepelende majeure dijkversterkingsproject loopt door tot en met 2033.

Provincie Noord-Brabant

Waterschap De Dommel

natuur dichtbij huis
Brabants Landschap

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Noord-Brabant
- Waterschap De Dommel
- Brabants Landschap

Uitvoerders

- Waterschap De Dommel
- Brabants Landschap

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

Voorheen: Ondersteunende lijnen

In de periode 2019-2022 werd gewerkt met twee ondersteunende lijnen: ‘Kennis en Dialoog’ en ‘Erfgoed als basis voor de omgevingsvisie’. Projecten onder de eerste lijn gingen over kennisopbouw en kennisdeling over specifieke onderwerpen die aansluiten bij de hoofdthema’s van de Erfgoed Deal. Daarnaast gingen projecten in deze categorie over het betrekken van het brede publiek bij veranderingen in de leefomgeving. Projecten onder de tweede lijn onderzochten de positie van erfgoed in Omgevingsvisies ter voorbereiding op de komst van de nieuwe Omgevingswet. De ondersteunende lijnen zijn met de verlenging van de Erfgoed Deal (2023-2025) komen te vervallen. De meeste projecten onder deze lijn zijn inmiddels afgerond of bevinden zich in een afrondende fase.

PRIORITAIRE OPGAVEN

- KENNISDELING
- DIALOOG
- PARTICIPATIE
- DRAAGVLAK
- OMGEVINGSVISIES

Erfgoedparticipatie: bewoners uit de Amsterdamse buurt de Baarsjes bouwden een monumentaal schoolgebouw om tot de wijkonderneming MidWest, een plek voor lokale ondernemers en initiatieven.

FOTO: BRAM BUDEL

› INHOUDSOPGAVE

ONDERSTEUNENDE LIJNEN

Een Nieuwe Tijd!

In Een nieuwe tijd! werkten elf gemeenten samen met woning-corporaties, historische instellingen en bewoners. Zij deelden kennis over het erfgoed, de lessen en de verhalen uit de wederopbouwtijd omdat die inspireerden om doordacht aan de slag te gaan met actuele vraagstukken, zoals verduurzaming van de Achterhoek en het opknappen en vergroenen van wederopbouwwijken.

FINANCIERING

€ 471.000 totaal
€ 230.000 Erfgoed Deal
€ 241.000 cofinanciering

EEN NIEUWE TIJD!

PRODUCTEN + MEDIA

- Magazine ‘Lessen uit de wederopbouw’ samen met woningcorporaties
- Artikel over ‘Noo kriege wi-j ‘t baeter’ verhalen over de wederopbouw in de Achterhoek
- Video SRV-wagen
- Video Totstandkoming boek
- Video Verkiezing Ruwe diamanten
- Handreiking
- Eindfilm
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Zet in op communicatie voor betrokkenheid, blijf hierbij ook persoonlijk en lokaal. En zorg voor gezamenlijk vieren van resultaten.
2. Ga op zoek naar de voortrekkers in bestaande structuren en verbanden.
3. Zet erfgoed in voor de dialoog tussen bewoners en bestuurders over sociaal-maatschappelijke kwesties.
4. Partijen weten door interdisciplinair werken elkaar beter te vinden, zowel binnen als buiten de eigen organisaties.

ERF GOED DEAL

TIJDPAD

- Het project heeft geloopen van 2018 tot 2022 en is inmiddels afgerond.

PROJECT AFGEROND

CONTACT

Lotte Schuitemaker
Werner Weijkamp

provincie Gelderland

EEN NIEUWE TIJD
Wederopbouw in de Achterhoek

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- 11 Gemeenten in de Achterhoek
- Woningbouwcorporaties Achterhoek

Uitvoerder

- Gelders Genootschap

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ONDERSTEUNENDE LIJNEN

Wijkaanpak De Pas

PROJECT AFGEROND

ERFGOED DEAL

Wijkaanpak De Pas is een integrale gebiedsontwikkeling, bestaande uit: herinrichting openbare ruimte, verduurzamen huurwoningen en sociale projecten m.b.t. 'prettig wonen'. Uitgangspunt bij de ontwikkeling is het gebruiken en doorontwikkelen van de erfgoedwaarden van de bloemkoolwijk om te komen tot een duurzame en leefbare wijk.

FINANCIERING

€ 975.000 totaal
€ 475.000 Erfgoed Deal
€ 500.000 cofinanciering

CONTACT

Joyce Ras

PRODUCTEN + MEDIA

- Activiteiten met inwoners om de geschiedenis van de wijk weer levend te maken
- Ontwerp landschapsarchitect
- Bouwborden in de wijk
- Klimaatatelier met WUR
- Magazine 'Samen in De Pas. Het verhaal van de wijk'
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- Handreiking
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 1

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De kernwaarden van de bloemkoolwijk kunnen worden ingezet bij de opgave van nu.
Het straatleven en karakter van de wijk zijn mede veranderd door de toename van auto's. De kernwaarden (veel groen, veilig, buitenspelen, ontmoeting in de straat, verkeersluwe woonerven) worden nog steeds hoog gewaardeerd door inwoners. Het optimaliseren van deze kernwaarden verhoogt de kwaliteit in de wijk. Het draagt bij aan het draagvlak om parkeergelegenheid niet overal terug te laten komen, waardoor ruimte voor groene ontmoetingsplekken in de wijk ontstaan.

TIJDPAD

- Ontwikkelperiode: 2019 - 2022/2024

Fasering:

- 2019 initiatieffase
- 2020 verkenningsfase
- 2021 planfase
- 2022 start realisatie
- 2023 tussenevaluatie en kennis delen
- 2024 oplevering en eindevaluatie

#uit DE PAS

gemeente Winterswijk

de woonplaats alle ruimte!

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Winterswijk
- Woningbouwcoöperatie De Woonplaats

Uitvoerders

- Heijmans
- Buro Topia

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ONDERSTEUNENDE LIJNEN

Campagne ONGEZOUTEN (IJsselmeer)

Het project bouwde voort op de Agenda IJsselmeergebied 2050. Op locaties waar plannen aan de orde zijn, brachten we bewoners, bestuurders, ambtenaren en specialisten bij elkaar. Op een creatieve en inspirerende manier voerden we het gesprek over het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit rondom het IJsselmeer.

FINANCIERING

€ 515.000 totaal
€ 245.000 Erfgoed Deal
€ 270.000 cofinanciering

CONTACT

- Halde van Rijn
- Petra Schilders
- Marlies Buurman

CAMPAGNE ONGEZOUTEN (IJSSELMEER)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

ONGEZOUTEN heeft op verschillende locaties rondom het IJsselmeer ruimtelijke opgaven, regio's en mensen met elkaar verbonden en heeft op inspirerende en creatieve wijze ruimte gecreëerd om de dialoog aan te gaan over omgevingskwaliteit. Dat hebben we gedaan met allerlei partijen die normaal gesproken niet vanzelfsprekend bij elkaar aan tafel zitten en hebben onderlinge kennis en inspiratie-uitwisseling gestimuleerd. Daarbij hebben we nadrukkelijk ook de bewoners, gebruikers en (natuur)beheerders van de IJsselmeerkusten betrokken en hen niet alleen als probleem-eigenaar benaderd maar juist ook in stelling gebracht als 'kwaliteits-eigenaren en -makers'.

PRODUCTEN + MEDIA

- Een waaier met praktische en participatieve activiteiten en gespreksmethoden die breed ingezet kunnen worden bij ruimtelijke opgaven.
- Inspiratie en kennisdeling over en weer van het IJsselmeer.
- Bewustwording van de kansen die erfgoedkwaliteiten bieden bij regionale gebiedsopgaven en integrale aanpak.
- Het belang van het in een vroeg stadium inbedden van de dialoog over omgevingskwaliteit in gebiedsprocessen, met het oog op een langer termijnperspectief.
- Website en 10-delige podcastserie
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 2
- Verdiepend artikel: Leren van de Erfgoed Deal-projecten.
- Webpagina op MOOI Noord-Holland
- Compilatie-filmpje van ONGEZOUTEN

TIJDPAD

- In maart 2022 is ONGEZOUTEN van start gegaan aan de Frieze kust in Hindeloopen.
- Vervolgens landden we in Almere-Poort, Nationaal Park Weerribben-Wieden, Uitdam (2x), op het nieuwe stadsstrand van Hoorn en op de Afsluitdijk, en organiseerden we meerdere malen (luister)expedities en uitwisselingen met studenten van de UvA.
- Het project is inmiddels afgerond.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Bestuurlijk platform IJsselmeergebied
- De provincies Flevoland, Overijssel, Friesland en Noord-Holland
- Maatschappelijke partners

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ONDERSTEUNENDE LIJNEN

CEPRO

Cultureel Erfgoed en Participatieve Ruimtelijke Ontwikkeling

PROJECT AFGEROND

ERFGOED DEAL

Opzetten wetenschappelijk onderzoek en ontwikkelen van methodes rondom cultureel erfgoed en participatieve ruimtelijke ontwikkeling. Onderzoeken hoe kennis over onze historische omgeving en ons erfgoed kan bijdragen aan oplossingen voor hedendaagse transitieopgaven in maatschappij en ruimte.

FINANCIERING

€ 1.160.000 totaal
€ 406.000 Erfgoed Deal
€ 754.000 cofinanciering

CONTACT

Elyze Storms-Smeets
Bernard Stikfort

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Wetenschappelijke kennis ontwikkelen én delen over een ruimtelijke, ontwerpende en participatieve erfgoed-benadering (Faro).
2. Gebieds- en actorgerichte benadering vormgeven: leren van het verleden om te ontwerpen voor de toekomst.
3. Bijdragen aan een gelaagde beeldvorming van de identiteit, culturele ecosystemen, positie van de actoren in erfgoed en historische landschappen.
4. Twee Promotieonderzoeken:
   a. Sociale en ruimtelijke ontwerp van de Koloniën van Weldadigheid.
   b. Circulariteit in historische rurale landschappen.

PRODUCTEN + MEDIA

- Living labs: landbouwtransitie, instandhouding historische rurale landschappen, circulariteit, landschapsontwerp en sociale cohesie.
- Academische- en erfgoedpublicaties
- Handreikingen voor erfgoed- en maatschappij-inclusieve transities
- Verhalenboek: sociaal-maatschappelijk erfgoed
- Artikel in tijdschrift DEAL! nr. 3
- Eindverslag Biografie van de culturele ecosystemen
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar ‘Verborgen in het volle zicht’

CEPRO

WAGENINGEN UNIVERSITY & RESEARCH

Gemeente Westerveld

TIJDPAD

- April 2021: Elyze Storms-Smeets (special associate professor) start.
- December 2021: start promovendi Ineke Nel en Floor van Gils.
- Voorjaar 2022: Onderzoek afbakenen en onderzoeksplan opstellen; living labs starten via keukentafelgesprekken. In 5 jaar organiseren we bijeenkomsten met gemeenschappen, erfgoedsector en academici.
- September 2025: Officieel einde associate professorship Elyze Storms-Smeets; begeleiding promovendi loopt door tot promotie.
- Oktober 2025: Eindcongres en presentatie Biografie van de culturele ecosystemen. Het eindrapport biedt concrete handvatten (o.a. meng-paneel) voor beleidsmakers en erfgoedprofessionals.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Kernpartners zijn de Gemeente Westerveld, Wageningen Universiteit, Stichting Cepro en Programma Faro. Samenwerking met lokale gemeenschappen, overheden en erfgoedorganisaties.

Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de kennisbank van de RCE.

ONDERSTEUNENDE LIJNEN

Erfgoed Sterren

PROJECT AFGEROND

Erfgoed in transities: kapitaal voor ons allemaal. Met Erfgoed Sterren willen de provincie Overijssel en Het Oversticht laten zien hoe erfgoed kan bijdragen aan huidige maatschappelijke en ruimtelijke opgaven. De campagne is erop gericht de samenleving hierbij te betrekken door mensen realistische, uitvoerbare, inspirerende initiatieven te laten indienen en vervolgens die initiatiefnemers te helpen om tot realisatie te komen. Bij Erfgoed Sterren staan het bijdragen aan huidige opgaven en de mensen achter het initiatief centraal.

ERFGOED STERREN

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. In 2022 organiseren we bijeenkomsten of dragen wij bij aan bijeenkomsten om het gedachtegoed en de resultaten van Erfgoed Sterren te verspreiden.
2. De resultaten zijn tweeledig: enerzijds de ingediende plannen met genomineerden en winnaars met goede voorbeelden over hoe erfgoed bij kan dragen aan de huidige opgaven, anderzijds de ervaringen met het concept Erfgoed Sterren. Het doel is om in de toekomst met meerdere regio's Erfgoed Sterren te gaan uitvoeren. Zie ook de '**Handreiking en lessen van Erfgoed Sterren**'.

PRODUCTEN + MEDIA

- Webinar **Klimaatadaptatie**
- Webinar **Sociale kwaliteit**
- Webinar **Vakmensen gezocht**
- Zie voor alle genomineerden en winnaars in de verschillende categorieën de **projectwebsite**
- Podcast over het project: zoek in je favoriete podcast-app naar 'Verborgen in het volle zicht'
- **Artikel** in tijdschrift DEAL! nr. 3
- **Website** Het Oversticht
- **Handreiking** Erfgoedsterren

CONTACT

Marieke van Zanten

TIJDPAD

In 2022 zijn de winnaars van Erfgoed Sterren bekendgemaakt en hebben alle finalisten zowel individuele hulp als ook coaching in gezamenlijke sessies gekregen. De indienders zijn aan de slag gegaan en een deel heeft zijn project afgerond en een deel is nog bezig. Herfst 2024 wordt het project afgerond.

FINANCIERING

€ 392.000 totaal
€ 186.000 Erfgoed Deal
€ 206.000 cofinanciering

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Het Oversticht

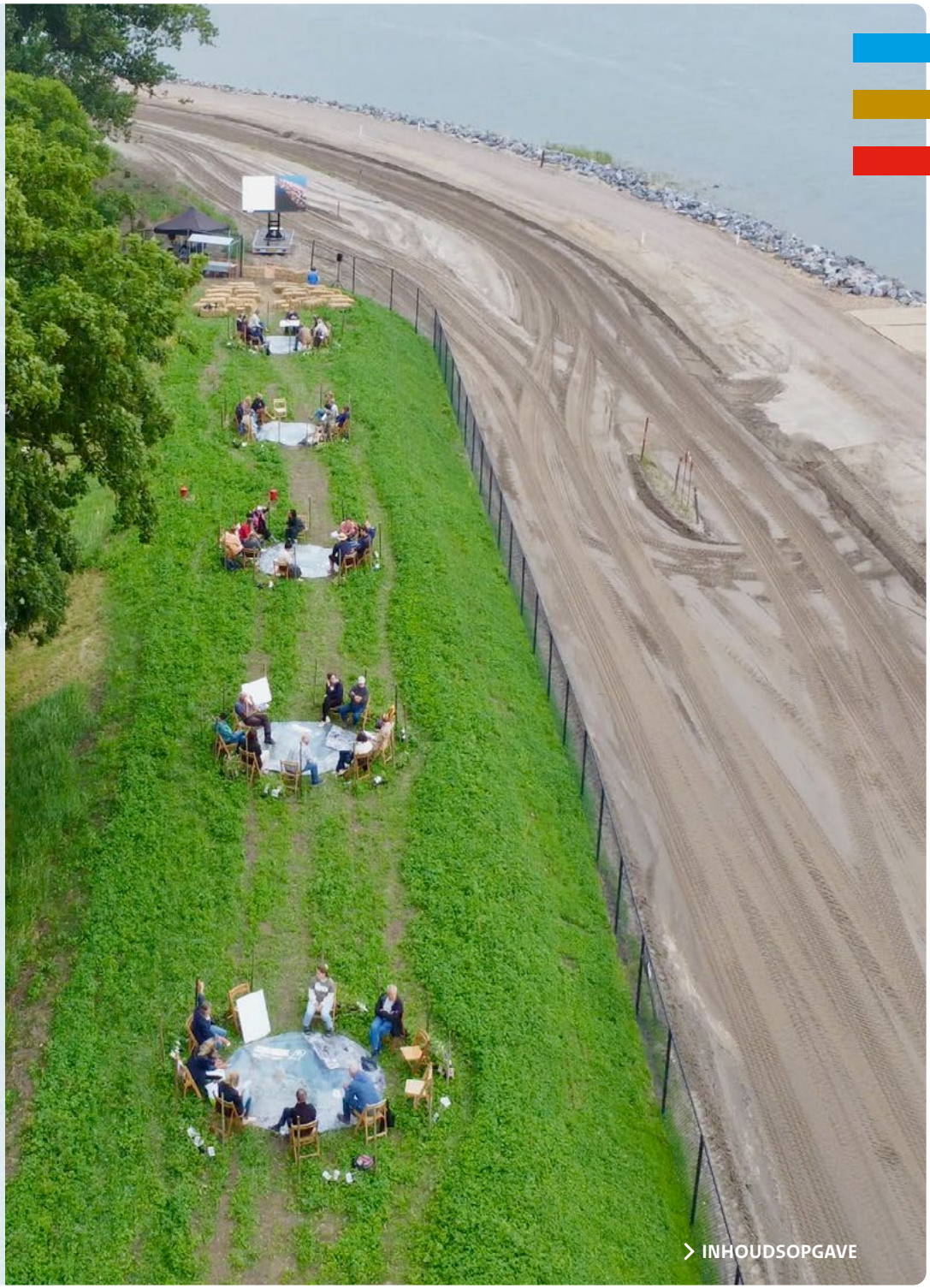
Alle informatie over dit project en de Erfgoed Deal staat op de **kennisbank van de RCE**.

Leeromgeving 2019-2025

De leeromgeving van de Erfgoed Deal was de naam voor de verzameling communicatiemiddelen en activiteiten waarmee de kennis en lessen die voortkwamen uit de projecten van de Erfgoed Deal werden verspreid onder de doelgroep van het programma.

Binnen de leeromgeving richtten we ons enerzijds op het niveau van de projecten en hun betrokkenen; hiervoor organiseerden we intervisiebijeenkomsten om informatie uit te wisselen en van elkaar te leren. Anderzijds richtten we ons op systeemniveau op de uitvoeringspraktijk van de transitieopgaven die centraal stonden in de Erfgoed Deal. We zijn daarbij op zoek gegaan naar de netwerken van ontwerpers, beleidsmakers en adviseurs die op de thema's werkzaam zijn en de (toekomstige) ruimtelijke ordening-specialist. Op deze manier versterkten we de kennisontwikkeling en kennisdeling bij de projecten en zorgden we ervoor dat deze kennis verder werd gebracht, doelbewust ook buiten de erfgoedsector.

Met de leeromgeving hebben we bereikt dat al tijdens het programma actief is gewerkt aan het borgen van kennis en het verspreiden hiervan. Bij het begeleiden en selecteren van de projecten is uitdrukkelijk aandacht geweest voor kennisontwikkeling. De initiatiefnemers van projecten zijn begeleid in het concreet maken van hoe deze kennis verder kon worden gebracht door bijvoorbeeld de publicatie van een essay, het organiseren van een symposium en het aansluiten bij het hoger en academisch onderwijs. Het was de bedoeling om juist via de netwerken van de projecten kennis over hoe erfgoed benut kan worden voor ruimtelijke transities buiten de erfgoedsector te laten landen.

Een 'landing' van de campagne Ongezouten. Op de dijk bij Uitdam gaan bewoners en betrokkenen met elkaar in gesprek over de dijkversterking.

FOTO: MOOI NOORD-HOLLAND.

INHOUDSOPGAVE

Afronding Erfgoed Deal

Het programma Erfgoed Deal liep van 2019 tot en met 2025. Een belangrijk onderdeel van de Erfgoed Deal was het delen van kennis en lessen die voortkomen uit de projecten. Met als doel dat iedereen die werkt aan de fysieke leefomgeving van Nederland inspiratie kan putten uit hoe erfgoedinclusief werken er in de praktijk uitziet. Deze kennis en lessen zijn terug te vinden via de QR-codes.

De Erfgoed Deal was een samenwerkingsverband tussen de rijksoverheid, gemeenten, provincies, waterschappen en maatschappelijke organisaties actief in de ruimtelijke ordening en erfgoedzorg. Met als doel om erfgoed samen te laten gaan met transitieopgaven, zoals klimaatadaptatie en de verduurzaming van onze samenleving en economie.

6 TIJDSCHRIFTEN

DEAL!

> ONTDEK

59 KERNKAARTEN

Kernkaartenbundel

> ONTDEK

19 PODCAST AFLEVERINGEN

Zoek in je favoriete podcast-app naar *Verborgen in het volle zicht*.

11 THEMAWEBINARS

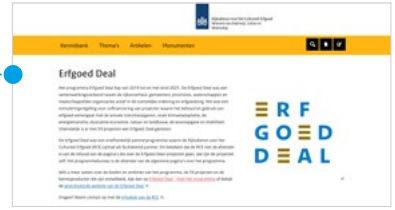
> ONTDEK

7 THEMABIJEENKOMSTEN

KENNISBANK

Wil je meer weten? Op de kennisbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is alle informatie over de Erfgoed Deal en de 59 projecten samengebracht. Scan de QR-code en blader door de verschillende Erfgoed Dealprojecten en verdiepende artikelen.

> ONTDEK

> INHOUDSOPGAVE

COLOFON

Programmabureau Erfgoed Deal
(2019-2025)

De Erfgoed Deal was een programma van 2019-2025.

Deze kernkaartenbundel geeft een overzicht van alle projecten die in de looptijd van het programma zijn gedraaid.

Fotocredits:
Foto voorzijde: Stichting Forteiland Pampus
Foto achterzijde: Stichting CARMABI

Disclaimer:
Ieder project is zelf verantwoordelijk voor de inhoud van de kernkaart en bijbehorende beeldrechten.

Versie 2026

